

www.e-rara.ch

**Q. Septimii Florentis Tertulliani Carthaginensis presbyteri, Opera quae
hactenus reperiri potuerunt omnia**

**Tertullianus, Quintus Septimius Florens
Parisiis, 1608**

Stiftung der Werke von C.G.Jung, Zürich

Shelf Mark: Online

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-11127>

Q. Septimii Florentis Tertulliani de resurrectione carnis liber.

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

Ceterum, præterquam quod dicto II. cap. citentur Libri de Anima, de Carne Christi, & aduersus Marcionem Libri secundus & tertius; sicuti horum alter iterum cap. XIII. ac denuò Liber de Anima, cap. XVII. & XLV. qui omnes absque controuersia Tertulliani sunt; etiam nominatim sit huius Libri mentio (vnde colligitur, quod in huius Tomi Præfatione diximus eodem ferè hos conscriptos tempore) tum supra sub finem libri de Carn. Christi, tum infra lib. 5. aduers. Marcionem, cap. x. Prioris loci hæc sunt verba: RESVRRECTIO NOSTRÆ CARNIS, alio libello defendenda; hic habebit præstructionem; manifesto iam, quale fuerit quod in Christo resurrexit. Posterioris, ubi Epistolam I. ad Corinthios explicat: Reuertamur (inquit) nunc ad RESVRRECTIONEM, cui & aliàs quidem proprio volumine satisfacimus, omnibus hæreticis resistentes; sed nec hic desumus, propter eos qui illud opusculum ignorant. Atqui Librum hunc MS. viderunt Trithemius & Politianus. In lucem primus edidit Rhenanus ex Paterniacensi & Hirsau-giensi codicibus, cum Scholiis; deinde castigatiorem ex Gorziensi, cum Adnotationibus; castigauit deinde Gelenius ex Britannico codice Lalandi. Nos denique iterum recognouimus ex Vaticanis tribus, & Anglico Ioannis Clementis MS. exemplaribus, ac Latinij coniecturis; & nouo Argumento ac Adnotationibus auximus.

Q. SEPTIMII FLORENTIS

TERTULLIANI DE RESVRRECTIONE

CARNIS LIBER.

CAP. I.

INDUCIA Christianorum, resurrectio mortuorum: illam credentes sumus, hoc credere veritas cogit. Veritatem Deus aperit. Sed vulgus inridet, existimans nihil superesse post mortem: ² Et tamen defunctis parentant, & quidem impensissimo officio promeribus eorum, pro temporibus esculentorum, vt quos negant sentire quicquam, etiam desiderare præsumant. At ego magis ridebo vulgus, tunc quoque quum ipsos defunctos atrocissimè exurit, quos postmodum gulossimè nutrit, iisdem ignibus & promerens & offendens. O pietatem de crudelitate ludentem: sacrificat, an insultat, ³ quum crematis cremat? Planè cum vulgo interdum & sapientes sententiam suam iungunt. ⁴ Nihil esse post mortem, Epicuri schola est. Ait & Seneca, omnia post mortem finiri, etiam ipsam. Satis est autem, ⁵ si non minor Philosophia Pythagoræ & Empedocli. Sed Platonici immortalem animam econtrariò reclamant: immò adhuc proximè etiam in corpora remeabilem affirmant, etsi non in eadem, ⁶ etsi non in humana tantummodò, ⁷ vt Euphorbus in Pythagoram, Homerus in pauum recenseantur. ⁸ Certè recidiuatum animæ corporalem pronuntiauerunt, tolerabilius mutata quàm negata qualitate: pulsata salute, ⁹ licet non adita veritate. Ita seculum resurrectionem mortuorum, nec quum errat, ignorat. [¹⁰ Si verò & apud Deum aliqua secta est, Epicureis magis adfinis quàm Prophetis, sciemus quid audiant à Christo ¹¹ Sadducæi. Christo enim seruabatur omnia retrò occulta nudare, dubitata dirigere, prælibata supplere, prædicata re-præsentare: mortuorum certè resurrectionem, non modò per semetipsum, verum etiam in semetipso probare. Nunc autem ad alios Sadducæos præparamur, ¹² partiariorum sententiæ illorum. Ita dimidiam agnoscunt resurrectionem, solius scilicet animæ, aspernati carnem sicut & ipsum dominum carnis. Nulli denique alij salutem corporali substantiæ inuident, quàm ¹³ alterius diuinitatis hæretici. Ideoque & Christum aliter disponere, coacti ne creator carnis habeatur, in ipsa prius carne eius errauerunt, ¹⁴ aut nullius veritatis contendentes eam secundum Marcionem, & Basilidem, aut propriæ qualitatis, secundum hæreses Valentini, & Apellem. Atque ita sequitur, vt salutem eius substantiæ excludant, cuius Christum consortem negant, certi illam summo præiudicio resurrectionis instructam, si iam in Christo resurrexit caro. ¹⁵ Propterea & nos volumen præmissimus DE CARNE CHRISTI, quo eam & solidam probamus aduersum phantasmatis natiuitatem, & humanam vindicamus aduersus qualitatis proprietatem, ¹⁶ cuius conditio Christum & hominem & filium hominis inscripserit. Carneum enim atque corporeum probantes eum, proinde ¹⁷ & obducimus, præscribendo nullum alium credendum Deum præter creatorem, dum talem ostendimus Christum, in quo dinoscitur Deus, qualis promittitur à creatore. Obducti dehinc de Deo carnis auctore, & de Christo carnis redemptore, iam & de resurrectione carnis reuincuntur, congruenter scilicet & de Deo carnis auctore, & de Christo carnis redemptore. ¹⁸ Hoc fermè modo dicimus incundam cum hæreticis disceptationem. Nam & ordo semper à principalibus deduci exposcit,

A exposcit, ut de ipso prius constet à quo dicatur, dispositum esse quod quaeritur. Atque adeo & haeretici ex conscientia infirmitatis, nunquam ordinariè tractant. Certi enim quàm laborent in alterius diuinitatis insinuatione, aduersus Deum mundi omnibus naturaliter notum de testimoniis operum, certè & in sacramentis priorem, & in prædicationibus manifestiorem, sub obtentu quasi urgentioris causæ, id est, ipsius humanæ salutis ante omnia requirendæ, à quaestionibus resurrectionis incipiunt: quia durius creditur resurrectio carnis, quàm vna diuinitas: atque ita tractatum viribus ordinis sui destitutum, & scrupulis potius oneratum depreciantibus carnem, paulatim ad alterius diuinitatis temperant sensum, ex ipsa spei concussione & demutatione. Deiectus enim vnusquisque vel motus de gradu eius spei quam susceperat apud creatorem, facile iam declinatur ad alterius spei auctorem, etiam vltra suspicandum. Per diuersitatem enim promissionum, diuersitas insinuat Deorum. Sic multos inretitos videmus, dum antè de resurrectione carnis eliduntur, quàm de vniōne diuinitatis elidunt. Igitur quantum ad haereticos, demonstrauius quo cunco occurrendum sit à nobis: & occursum est iam suo quoque titulo ¹⁹ de DEO quidem VNICO, ET CHRISTO EIVS ADVERSVS MARCIONEM: ²⁰ de CARNE verò DOMINI, etiam ADVERSVS QVATVOR HÆRESES: ad hanc maximè quaestionem præstruendam, vti nunc de sola carnis resurrectione ita digerendum sit, tanquam penes nos quoque incerta, id est, penes creatorem. Nam & multi rudes, & plerique sua fide dubij & simplices: plures quos instrui, dirigi, muniri oportebit, ²¹ quia & hoc latere vniō diuinitatis defendetur: sicuti enim negata carnis resurrectione concutitur, ita vindicata constabitur: Animæ autem salutem credo retractatu carere. Omnes enim ferè haeretici eam quoque modo volunt, tamen non negant. ²² Viderit vnus aliqui Lucanus, nec huic quidem substantiæ parcens, ²³ quam secundum Aristotelem dissoluens, aliud quid pro ea subiicit, tertium quiddam resurrecturus, neque anima, neque caro, id est, non homo, ²⁴ sed vrsus forsitan, quàm Lucanus. ²⁵ Habet & iste à nobis plenissimum DE OMNI STATV ANIMÆ stylum, quam in primis immortalem tuentes, solius carnis & defectionem agnoscimus, & refectionem, cum maximè adserimus, redactis in ordinarium materiæ corpus, siqua & alibi pro causarum incurfione perstricta distulimus. Nam vt quædam prælibari solenne est, ita & differri necesse est, dummodò & prælibata suppleantur suo corpore, & dilata reddantur suo nomine. [²⁶ Est quidem & de communibus sensibus sapere in Dei rebus, sed in testimonium veri, non in adiutorium falsi: quod sit secundum diuinam, non contra diuinam dispositionem. Quædam enim & natura nota sunt, vt immortalitas animæ penes plures, vt Deus noster penes omnes. ²⁷ Vtar ergo & sententia Platonis alicuius pronuntiantis, Omnis anima immortalis. ²⁸ Vtar & conscientia populi, contestantis Deum Deorum; vtar & reliquis communibus sensibus, qui Deum iudicem prædicant: Deus videt. Et, Deo commendo. At cum aiunt, Mortuum quod mortuum: &, Viue dum viuus: &, Post mortem omnia finiuntur, etiam ipsa: tunc meminero ²⁹ & cor vulgi cinerem à Deo deputatum, & ipsam sapientiam seculi, stultitiam pronuntiatam. Tunc si & haereticus ad vulgi vitia, vel seculi ingenia confugerit, discede dicam ab ethnico haeretice; etsi vnum estis omnes, ³⁰ qui Deum fingitis, dum hoc tamen in Christi nomine facis, dum Christianus tibi videris, alius ab ethnico es: redde illi suos sensus, quia nec ille de tuis instruitur. ³¹ Quid cæco duci inniteris, si vides? Quid vestiris à nudo, si Christum induisti? Quid alieno vteris clypeo, si ab Apostolo armatus es? Ille potius à te discat carnis resurrectionem confiteri, quàm tu ab illo diffiteri. Quia si à Christianis negari eam oporteret, sufficeret illis de sua scientia, non de vulgi ignorantia instrui. Adeo non erit Christianus, qui eam negabit, quam confitentur Christiani, & his argumentis negabit, quibus vtitur non Christianus. Aufer denique haeticis, quæ cum ethnicis sapiunt, vt de scripturis solis quaestiones suas sistant, & stare non poterunt. Communes enim sensus simplicitas ipsa commendat, & ³² compassio sententiarum, & familiaritas opinionum, eoque fideiores existimantur, quia nuda & aperta & omnibus nota definiunt. Ratio autem diuina in medulla est, non in superficie, & plerunque æmula manifestis. [³³ Itaque haeretici inde statim incipiunt, ³⁴ & inde præstruunt, dehinc interstruunt vnde sciunt facile capi mentes, de communione fauorabili sensuum. An aliud prius vel magis audias ab haeretico quàm ab ethnico? & non protinus, & non vbique conuicium carnis, in originem, in materiam, in casum, in omnem exitum eius, immundæ à primordio ex facibus terræ, immundioris deinceps ex seminis sui limo, friuolæ, infirmæ, criminosa, onerosæ, molestæ? & ³⁵ post totum ignobilitatis elogium, caducæ in originem terram, & cadaueris nomen, & de isto quoque nomine peritura in nullum inde iam nomen, in omnis iam vocabuli mortem? Hanc ne ergo vir sapiens & visui & contactui ³⁶ & recordatui tuo ereptam persuadere? quod se receptura quandoque sit in integrum de corrupto, in solidum de casso, in plenum de inanito, in aliquid omnino de nihilo? ³⁷ Et vtique redhibentibus eam ignibus & vndis, & aluis ferarum, ³⁸ & rumis alitum, ³⁹ & lactibus piscium, ⁴⁰ & ipsorum temporum propria gula. ⁴¹ Adeo ne eadem sperabitur quæ intercudit, vt claudus, & luscus, & cæcus, & leprosus, & paralyticus reuertantur, vt redisse non libeat ad pristinum? an integri, vt iterum talia pati timeant? Quid tum de consequentiis carnis? Rursusne omnia necessaria illi, & in primis pabula atque potacula, & pulmonibus natandum, & intestinis æstuandum, & pudendis

non pudendum, & omnibus membris laborandum? Rursus vlcera, & vulnera, & febris, & podagra, & mors redoptanda? Nimirum hæc erunt vota carnis recuperandæ, iterum cupere de ea euadere. Et nos quidem hæc aliquantò honestiùs pro styli pudore. ⁴² Ceterum quantum etiam spurciloquio liceat illorum in congressibus experiri, tam ethnicorum quàm hæreticorum. [⁴³ Igitur quoniam & rudes quique de communibus adhuc sensibus sapiunt, & dubij & simplices per eosdem sensus denuò inquietantur, & vbique primus iste in nos aries temperatur, quo carnis conditio quassatur, necessariò & à nobis carnis primum conditio muniatur. Vituperationem laudatione depellas. Ita flos rhetoricari quoque prouocant hæretici, sicut etiam philosophari. Futile & friuolum illud ⁴⁴ corpusculum, quod malum denique appellare non horrent, ⁴⁵ etsi angelorum fuisset operatio, vt Menandro & Marco placet, ⁴⁶ etsi ignei alicuius exstructio æquè angeli, vt Apelles docet, sufficeret ad auctoritatem carnis, secundæ diuinitatis patrociniū. Angelos post Deum nouimus. Iam nunc quisquis ille summus Deus hæretici cuiusque est, non immerito ab ipso quoque deducere carnis dignitatem, à quo voluntas producendæ ei adfuisset. Vtique enim prohibuisset fieri, quam fieri scisset, si fieri noluisset. Ita & secundum illos æquè caro, Deires. Nihil operis, non eius est, qui passus est esse. Benè autem quòd plures ⁴⁷ & duriores quæque doctrinæ totam hominis figurationem Deo nostro cedunt. Quantus hic sit, satis nosti, qui vnicum credidisti. Incipiat iam tibi caro placere, cuius artifex tantus est. ⁴⁸ Sed & mundus, inquis, Dei opus est, & tamen præterit habitus huius mundi, Apostolo quoque auctore: nec idcirco restitutio mundi præiudicabitur, quia Dei opus est, & vtiq; si vniuersitas irreformabilis post decessum, quid portio? Planè, si portio vniuersitati adæquatur. ⁴⁹ Ad distantiam enim prouocamus: primò quidem, quòd omnia sermone Dei facta sunt, ⁵⁰ & sine illo nihil. Caro autem & sermone Dei constitit propter formam, ne quid sine sermone. Faciamus enim hominem, antè præmisit: Et amplius, manu propter prælationem, ne vniuersitati compararetur. Et finxit, inquit, Deus hominem. Magnæ sine dubio differentia ratio, pro conditione scilicet rerum. Minora enim quæ fiebant, eo cui fiebant. Siquidem homini fiebant, cui mox à Deo addicta sunt. Merito igitur vt famula, iussu & imperio, & sola vocali potestate vniuersa processerant. Contrà, homo vt dominus eorum, in hoc ab ipso Deo exstructus est, vt dominus esse posset, dum fit à Domino. Hominem autem memento carnem propriè dici, quæ prior vocabulum hominis occupauit: ⁵¹ Et finxit Deus hominem, limum de terra. Iam homo, qui adhuc limus. ⁵² Et insufflauit in faciem eius, flatum vitæ, & factus est homo, id est, limus, in animam viuam. ⁵³ Et posuit Deus hominem quem finxit, in paradiso. Adeò homo figmentum primò, dehinc totus. Hoc eò commendari, vt quicquid omninò homini à Deo prospectum atque promissum est, non soli animæ, verum & carni scias debitum: vt si non ex consortio generis, certè vel ex privilegio nominis. [⁵⁴ Persequar itaque propositum, si tamen tantum possim carni vindicare, quantum contulit ille qui eam fecit, iam tunc gloriantem quòd illa pusillitas, limus, in manus Dei, quæcunque sunt, peruenit, satis beatus etsi solummodo contactus. Quid enim si nullo amplius opere, statim figmentum de contactu Dei constitisset? Adeò magna res agebatur, qua ista materia exstruebatur. Itaque totiens honoratur, quotiens manus Dei patitur, dum tangitur, dum decerpitur, dum deducitur, dum effingitur. ⁵⁵ Recogita totum illi Deum occupatum, ac deditum, manu, sensu, opere, consilio, sapientia, prouidentia, & ipsa in primis adfectione, quæ lineamenta ductabat. Quodcunque enim limus exprimebatur, Christus cogitabatur homo futurus, quod & limus, & Sermo caro, quod & terra tunc. Sic enim præfatio patris ad filium: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et fecit hominem Deus, id vtiq; quod finxit, ad imaginem Dei fecit illum, scilicet Christi. Et sermo enim Deus, ⁵⁶ qui in effigie Dei constitutus, non rapinam existimauit parari Deo. Ita limus ille iam tunc imaginem induens Christi futuri in carne, non tantum Dei opus erat, sed & pignus. Quòd nunc facit, ad infuscandam originem carnis, nomen terræ ventilare, vt sordentis, vt iacentis elementi? cum etsi alia materia excudendo homini competisset, ⁵⁷ artificis fastigium recogitari oporteret, qui illam & elegendo dignam iudicasset, & tractando fecisset. ⁵⁸ Phidiæ manus Iouem Olympium ex ebore molitur, & adoratur: nec iam ⁵⁹ bestia & quidem insulsißimæ dens est, sed summum seculi numen, non quia elephante, sed quia Phidias tantus: Deus viuus & Deus verus, quamcunque materiae vilitatem non de sua operatione purgasset, & ab omni infirmitate sanasset? An hoc supererit, vt honestiùs homo Deum, quàm hominem Deus finxerit? Nunc etsi scandalum limus, alia iam res est. Carnem iam teneo, non terram: licet & caro audiat, Terra es, & in terram ibis: origo recensetur, non substantia reuocatur. Datum est esse aliquid origine generosiùs, & demutatione feliciùs. Nam & aurum terra, quia de terra: hæc enim tamen terra: ex quo aurum, longè alia materia, splendidior atque nobilior ⁶⁰ de obsoletiore matrice. Ita & Deo licuit carnis aurum, de limi, quibus putas, sordibus excusato censu eliquasse. CAP. VII. [⁶¹ Sed dilutior videatur auctoritas carnis, quia non & ipsam propriè manus diuina tractauit, sicuti limum. Quando in hoc tractauit limum, vt postmodum caro fieret ex limo, carnis vtiq; negotium gessit. Sed adhuc velim discas, quando & quomodo caro floruerit ex limo. ⁶² Neque enim, vt quidam volunt, illæ pelliceæ tunicæ, quas Adam & Eua paradysum exuti induerunt, ipsæ erunt carnis

A nis ex limo reformatio; ⁶³ quum aliquantò prius & Adam, substantiæ suæ traducem, in fœmina iam carnem recognouerit: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro ex carne mea; & ipsa delibatio masculi in fœminam carne suppleta sit; limo opinor supplenda, si Adam adhuc limus. Oblitteratus igitur & deuoratus est limus in carnem. Quando? quum factus est homo in animam viuam, de Dei flatu, vapore scilicet, idoneo torrere quodammodo limum in aliam qualitatem; quasi in testam, ita in carnem. Sic & figulo licet argillam temperato ignis adflatu in materiam robustiorem recorporare, & aliam ex alia fingere speciem, aptiorem pristina, & sui iam generis ac nominis. Nam etsi scriptum est, ⁶⁴ Nunquid argilla dicet figulo, id est, homo Deo? etsi Apostolus in testaceis ait vasculis, tamen & argilla homo, quia limus antè, & testa caro, quia ex limo per adflatu diuini vaporem, quam postea pellicæ tunica, id est, cutes superductæ vestierunt. Vtique adeò, si detraxeris cutem, nudaueris carnem: Ita quod hodie spoliū efficitur, si detrahatur, hoc fuit indumentum cū superstruebatur. ⁶⁵ Hinc & Apostolus circumcisionem, despoliationem carnis appellans, tunicam cutem confirmauit. Hæc cū ita sint, habes & limum de manu Dei gloriosum, & carnem de afflatu Dei gloriosiore, quo pariter caro & limi rudimenta deposuit, & animæ ornamenta suscepit. Non es diligentior Deo, vti tu quidem Scythicas & Indicas gemmas, & rubentis maris grana candentia, non plumbo, non ære, non ferro, ⁶⁶ ne argento quoque oblaquees, sed electissimo & insuper operosissimo descrobes auro: vinis item, & vnguentis preciosissimis quibusque vasculorum prius congruentiam cures: proinde perspectæ ferroginis gladiis vaginarum adæques dignitatem: Deus verò animæ suæ vmbra, spiritus sui auram, oris sui operam vilissimo ⁶⁷ alicui commiserit capulo, & indignè collocando vtiq; damnauerit. Collocauit autem an potius inseruit & immiscuit carni, tanta quidem concrectione, vt incertum haberi possit, vtrumne caro animam, an carnem anima circumferat: vtrumne animæ caro, ⁶⁸ an anima appareat carni: sed etsi magis animam inuchi atque dominari credendum est, vt magis Deo proximam, hoc quoque ad gloriam carnis exuberat, quod proximam Deo & continet, & ipsius dominationis compotem præstat. Quem enim naturæ vsum, quem mundi fructum, quem elementorum saporem, non per carnem anima depascitur? quidni? per quam omni instrumento sensuum fulta est, visu, auditu, gustu, odoratu, contactu: per quam diuina potestate respersa est, nihil non sermone perficiens, vel tacitè præmissio. Et sermo enim de organo carnis est, Artes per carnem: studia, ingenia, per carnem: opera, negotia, officia, per carnem: atque adeò totum viuere animæ carnis est, vt non viuere animæ nil aliud sit, ⁶⁹ quam à carne devertere. Sic etiam ipsum mori carnis est, cuius & viuere. Porro si vniuersa per carnem subiacent animæ, carni quoque subiacent. per quod vtaris, cum eo vtaris necesse est: ita caro dum ministra & famula animæ deputatur, consors & cohæres inuenitur: si temporalium, cur non & æternorum? [⁷⁰ Et hæc quidem velut de publica forma humanæ conditionis in suffragium carni procurauerim: videamus nunc de propria etiam Christiani nominis forma, quanta huic substantiæ friuolæ ac sordidæ, apud Deum prærogatiua sit: & si sufficeret illi quod nulla omninò anima salutem possit adipisci, nisi dum est in carne, crediderit: adeò caro salutis est cardo, de qua ⁷¹ quum anima Deo allegitur, ipsa est quæ efficit, vt anima allegi possit. ⁷² Sed & caro abluitur, vt anima emaculetur. ⁷³ Caro vnguitur, vt anima consecratur. ⁷⁴ Caro signatur, vt & anima muniatur. ⁷⁵ Caro manus impositione adumbratur, vt & anima spiritu illuminetur. ⁷⁶ Caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt & anima de Deo saginetur. ⁷⁷ Non possunt ergo separari in mercede, quas opera coniungit. Nam & sacrificia Deo grata, conficiationes dico animæ, ⁷⁸ ieiunia, & seras, & aridas escas, ⁷⁹ & appendices huius officij sordes, caro de proprio suo incommodo instaurat. ⁸⁰ Virginitas quoque & viduitas, ⁸¹ & modesta in occulto matrimonij dissimulatio, ⁸² & vna notitia eius, de bonis carnis Deo adolentur. Age iam, quid de ea sentis, quum ⁸³ pro nominis fide in medium extracta, & odio publico exposita decertat, quum in carceribus maceratur, teterrimo lucis exilio, penuria mundi, squalore, pædore, contumelia victus, ne somno quidem libera, quippè ipsis etiam cubilibus vineta, ipsisque stramentis lancinata, quum iam & in luce omni tormentorum machinatione laniatur, quum denique suppliciis erogatur enisa reddere Christo vicem moriendo pro ipso, & quidem per eandem crucem sæpè, nedum per atrociora quoque ingenia pœnarum. Næ illa beatissima & gloriosissima, quæ potest apud Christum Dominum parere debito tanto, vt hoc solum debeat ei, quod ei debere deserit: hoc magis vineta, quò absoluta. [⁸⁴ Igitur, vt retexam, quam Deus manibus suis ad imaginem Dei struxit, quam de suo adflatu ad similitudinem suæ viuacitatis animauit: quam incolatui, fructui, dominatui, totius suæ operationis præposuit: quam de Sacramentis suis disciplinisque vestiuit, cuius mundicias amat, cuius castigationes probat, cuius passiones sibi adprecat, hæccine non resurget totiens Dei? Absit absit vt Deus manuum suarum operam, ingenij sui curam, adflatu sui vaginam, molitionis suæ reginam, liberalitatis suæ heredem, religionis suæ sacerdotem, testimonij sui militem, Christi sui sororem, in æternum destituat interitum. Bonum Deum nouimus: ⁸⁵ solum optimum à Christo eius addiscimus, qui dilectionem mandans post suam in proximum, faciet & ipse quod præcepit: diliget carnem tot modis sibi proximam: & si infirmam, sed virtus in infirmitate perficitur: & si imbecillam, sed

2. Cor. 12. ⁸⁶ medicum non desiderant, nisi malè habentes: & si inhonestam, sed ⁸⁷ inhonestioribus maiorem cir-
 Luc. 19. cundamus honorem: & si perditam, sed ⁸⁸ ego, inquit, veni, ut quod periit, saluum faciam: & si pec-
 & Zech. 13. catricem, sed ⁸⁹ malo mihi, inquit, salutem peccatoris, quàm mortem: & si damnatam, sed ego, in-
 46 33. quit, percuriam, & sanabo. Quid ea exprobras carni, quæ Deum expectant, quæ in Deum sperant,
 Dent. 32. quæ honorantur ab illo, quibus subuenit? Ausim dicere, si hæc carni non accidissent, benignitas, gra-
 CAP. X. tia, misericordia, ⁹⁰ omnis vis Dei beneficia vacuisset. [⁹¹ Tenes scripturas, quibus caro infusca-
 Isai. 40. tur? tene etiam quibus inlustratur. Legis tum quando deprimitur? adige oculos, & tum quando re-
 Ibidem. leuatur. Omnis caro fœnum, non solum pronuntiavit Esaias, sed &: ⁹² Omnis caro videbit salu-
 Gen. 6. tare Dei. ⁹³ Notatur in Genesi, dicens Deus: Non manebit spiritus meus in hominibus istis,
 Joel 2. quia caro sunt. Sed & auditur per Iohelem: Effundam de spiritu meo in omnem carnem. Aposto-
 Rom. 8. lum quoque ne de vno stylo noris, quo carnem plerumque compungit. Nam etsi negat habitare bo-
 Gal. 5. ni quicquam in carne sua: etsi adfirmat eos qui in carne sint, Deo placere non posse, quia concupis-
 cat aduersus spiritum: etsi qua alia ita ponit, ut carnis non tamen substantia, sed actus inhonoretur:
 dicemus quidem alibi nihil propriè carni exprobrari oportere, nisi in animæ suggillationem, quæ car-
 nem ministerio sibi subigit. Verùm interim & in illis litteris Paulus est; ⁹⁴ quum stigmata Christi
 Gal. 6. in corpore suo portat: ⁹⁵ quum nostrum ut Dei templum vitari vetat: quum corpora nostra, mem-
 1. Cor. 3. bra Christi facit: ⁹⁶ quum monet: tollere & magnificare Deum in corpore nostro. Itaque si igno-
 minia carnis resurrectionem eius expellunt, cur non dignitates potius inducent? Quoniam Deo
 CAP. XI. magis congruit in salutem redigere, quod reprobat interdu, quàm in perditionem dedere, quod
 etiam aliquando probauit. [⁹⁷ Hucusque de præconio carnis aduersus inimicos, & nihilominus
 amicissimos eius. Nemo enim tam carnaliter viuit, quàm qui negant carnis resurrectionem. Ne-
 gantes enim eius pœnam, despiciunt & disciplinam. ⁹⁸ De quibus luculenter & Paracletus per pro-
 phetidem Priscam, Carnes sunt, & carnem oderunt. Quam sit tanta auctoritas munit, quanta illi ad
 meritum salutis patrocinari possit, numquid etiam Dei ipsius potentiam, & potestatem, & licentiam
 recensere debemus, an tantus sit qui valeat dilapsum & deuoratum, & quibuscunque modis ereptum
 tabernaculum carnis reedificare, atque restituere? an & aliqua nobis exempla huius sui iuris in pu-
 blico naturæ promulgarit, ne qui fortè adhuc sciant Deum nosse, qui non alia lege credendus est,
 quàm ut omnia posse credatur? Planè apud Philosophos habes, qui mundum hunc innatum in-
 sectumque defendant: sed multò melius quod omnes ferè hæreses natum & factum mundum an-
 nuentes, conditionem Deo nostro adscribunt. Igitur confide illum totum hoc ex nihilo protulisse,
 & Deum nosti fidendo quod tantum Deus valeat. Nam & quidam infirmiores, hoc prius cre-
 dere de materia potius subiacenti volunt ab illo vniuersitatem dedicatam secundum Philosophos.
 Porro etsi ita in vero haberetur, quum tamen longè alias substantias, longèque alias species ex re-
 formatione materiæ diceretur protulisse, quàm fuisset ipsa materia, non minus defenderem ex nihi-
 lo eum protulisse, si ea protulerat, quæ omnino non fuerant. Quo enim interest ex nihilo profecti,
 an ex aliquo, dum quod non fuit, fiat? quando etiam non fuisse, nihil sit fuisse. Sic & fuisse econ-
 trario, nonnihil est fuisse. Nunc etsi interest, tamen ⁹⁹ vtrumque mihi adplaudit. Siue enim ex
 nihilo Deus molitus est cuncta, poterit & carnem in nihilum productam exprimere de nihilo. Siue
 de materia modulatus est alia, poterit & carnem quocunque dehaustam euocare de alio. Et vti-
 que idoneus est reficere, qui fecit: quanto plus est fecisse, quàm refecisse: initium dedisse, quàm red-
 didisse. Ita restitutionem carnis faciliorem credas institutione. [¹⁰⁰ Aspice nunc ad ipsa quoque
 CAP. XII. exempla diuinæ potestatis. Dies moritur in noctem, & tenebris vsquequaque sepelitur. Funestatur
 mundi honor, omnis substantia denigratur. Sordent, silent, stupent cuncta: ¹⁰¹ vbique iustitiam
 est, quies rerum. Ita lux amissa lugetur. Et tamen rursus cum suo cultu, cum dote, cum sole, eadem
 & integra & tota vniuerso orbi reuiuiscit, interficiens mortem suam noctem, rescindens sepulturam
 suam tenebras, hæres sibimet existens, donec & nox reuiuiscat cum suo & illa suggestu. Redaccen-
 duntur enim & stellarum radij, quos matutina succensio extinxerat. Reducuntur & siderum ab-
 sentia, quas temporalis distinctio exemerat. Redornantur & specula lunæ, quæ menstruus nume-
 rus adtriuera. Reuoluuntur hyemes & æstates, & ¹⁰² verna, & autumnus, cum suis viribus, mori-
 bus, fructibus. Quippè etiam terræ de cælo disciplina est, arbores vestire post spolia, flores denuò
 colorare, herbas rursus imponere, exhibere eadem quæ absumpta sint semina: nec prius exhibere,
 quàm absumpta. Mira ratio: defraudatrice seruatrix: ut reddat, intercipit: ut custodiat, perdit: ut
 integret, vitiat: ut etiam ampliet, prius decoquit. Siquidem vberiora & cultiora restituit quàm ex-
 terminauit. Re vera fœnore interitu, & iniuria vsura, & lucro damno semel dixerim vniuersa condi-
 tio recidiua est. Quodcunque conueneris, fuit: quodcunque amiseris, nihil non iterum est. Omnia
 in statum redeunt, quum abscesserint: omnia incipiunt, quum desierint. Ideò finiuntur: ut fiant. Ni-
 hil deperit, nisi in salutem. Totus igitur hic ordo reuolubilis rerum, testatio est resurrectionis mortuo-
 rum. Operibus eam præscripsit Deus antè, quàm litteris: viribus prædicauit antè, quàm voci-
 bus. Præmisit tibi naturam magistram, submissurus & Prophetiam, quò facilius credas Prophe-
 tiæ, discipulus naturæ: quò statim admittas, quum audieris, quod vbique iam videris: nec dubites
 Deum

A Deum carnis etiam resuscitatore, quem omnium noris restitutorem. Et utique si omnia homini resurgunt, cui procurata sunt, porro non homini, nisi & carni, quale est ut ipsa depereat in totum, propter quam & cui nihil deperit? [¹⁰³ Si parum vniuersitas resurrectionem figurat, si nihil tale conditio significat, quia singula eius non tam mori quam desinere dicantur, nec redanimari, sed reformari existimantur, accipe plenissimum atque firmissimum huius spei specimen. Siquidem animalis est res & vitæ obnoxia & morti, ¹⁰⁴ illum dico alitem Orientis peculiarem, de singularitate famosum, de posteritate monstruosum: qui semetipsum lubenter funerans renouat, natali sine decedens atque succedens iterum Phoenix. ¹⁰⁵ Vbi iam nemō, iterum ipse: quia non iam, alius idem. Quid expressius atque signatius in hanc causam, aut cui alij rei tale documentum? Deus etiam scripturis suis: ¹⁰⁶ Et florebit enim, inquit, velut phoenix, id est, de morte, de funere: uti credas, de ignibus quoque substantiam corporis exigi posse. ¹⁰⁷ Multis passeribus antistare nos Dominus pronuntiauit: si non & phœnicibus, nihil magnum: sed homines semel interibunt, auibz Arabiæ de resurrectione securis. [¹⁰⁸ Talia interim diuinarum virium liniamenta, non minus parabolis operato Deo, quàm locuto, veniamus & ad ipsa edicta atque decreta eius, quo quum maximè diuisionem istam materiæ ordinamus. Exor si enim sumus ab auctoritate carnis, an ea sit cui dilapsæ salus competat: dehinc prosecuti de potentia Dei, an tanta sit quæ salutem conferre dilapsæ rei soleat: nunc si probauimus vtrunque, velim etiam de causa requiras: an sit aliqua tam digna quæ resurrectionem carnis necessariam, & rationi certè omni modo debitam vindicet: quia subest dicere, etsi caro capax restitui, etsi diuinitatis idonea restituendi, sed causa restitutionis præesse debeat. Accipe igitur & causam, qui apud Deum meum discis tam optimum, quàm & iustum: de suo optimum, de nostro iustum. Nisi enim homo deliquisset, optimum solummodò Deum nosset, ex naturæ proprietate; at nunc etiam iustum eum patitur, ex causæ suæ necessitate: tamen & hoc ipso optimum, dum & iustum. Et bono enim iuuando, & malo puniendo, iustitiam exhibens, vtrunque sententiam bono præstat: hinc vindicans istud, inde remunerans illud. ¹⁰⁹ Sed CVM MARCIONE PLENIVS DISCES, an hoc sit Dei totum. Interim talis est noster, meritò iudex, quia Dominus: meritò Dominus, quia auctor: meritò auctor, quia Deus. Hinc & ille, nescio quis, hæreticorum: Meritò non iudex, non enim Deus. Meritò non Dominus, non enim auctor. ¹¹⁰ nescio iam si Deus, qui nec auctor quòd Deus, nec Dominus quòd auctor. Igitur si Deo & Domino & auctori congruentissimum est, iudicium in hominem destinare, de hoc ipso an Dominum & auctorem suum agnoscere & obseruare curarit: an non id quoque iudicium resurrectio expunget? Hæc erit tota causa, immò necessitas resurrectionis, ¹¹¹ congruentissima scilicet Deo destinatio iudicij: de cuius dispositione dispicias, an vtrique substantiæ humanæ dijudicandæ censura diuina præsideat, tam animæ quàm & carni. Quod enim congruet iudicari, hoc competet etiam resuscitari. Dicimus plenum primò perfectumque credendum iudicium Dei, ut vltimum iam atque exinde perpetuum: ut sic quoque iustum, dum non in aliquo minus: ut sic quoque Deo dignum, dum pro tanta eius patientia, plenum atque perfectum: itaque perfectam plenitudinem perfectionemque iudicij, non nisi ¹¹² de totius hominis representatione constare: Totum porro hominem ex vtriusque substantiæ concretionem parere: idcircoque in vtraque exhibendum, quem totum oporteat iudicari: qui nisi totus, utique non vixerit: Qualis ergo vixerit, talem iudicari: quia de eo quod vixerit, habeat iudicari. Vita est enim causa iudicij: per tot substantias dispungenda, per quot & functa est. [¹¹³ Age iam, scindant aduersarij nostri carnis animæque contextum, prius in vitæ administratione, ut ita audeant scindere illud etiam ¹¹⁴ in vitæ remuneratione. ¹¹⁵ Negent operum societatem, ut meritò possint etiam mercedem negare. Non sit particeps in sententia caro, si non fuerit & in causa. Sola anima reuocetur, si sola decedit. At enim non magis sola decedit, ¹¹⁶ quàm sola decucurrit illud vnde decedit: vitam hanc dico. Adeò autem non sola anima transigit vitam, ut nec cogitatus, licet solos, licet non ad effectum per carnem deductos, auferamus à collegio carnis. Siquidem in carne, & cum carne, & per carnem agitur ab anima, quod agitur in corde. Hanc denique carnis speciem, ¹¹⁷ arcem animæ, etiam Dominus in suggillatione cogitatum taxat. Quid cogitatis in cordibus vestris nequam? Et, ¹¹⁸ Qui conspexerit mulierem ad concupiscendum, iam adulterauit in corde. Adeò & sine opere & sine effectum, cogitatus, carnis est actus. Sed etsi in cerebro, vel in medio supercilliorum discrimine, vel vbi vbi Philosophis placet, principalitas sensuum consecrata est, quod Hegemonicon appellatur, caro erit omne animæ cogitatorium. Nunquam anima sine carne est, quandiu in carne est. Nihil non cum illa agit, sine qua non est. Quære adhuc an cogitatus quoque per carnem administrantur, qui per carnem dinoscuntur extrinsecus. Volutet aliquid anima, vultus operatur indiciū: facies intentionum omnium speculum est. Negent factorum societatem, cui negare non possunt cogitatorum. Et illi quidem delinquentias carnis enumerant: ergo peccatrix tenebitur supplicio. Nos verò etiam virtutes carnis opponimus: ergo & benè operata tenebitur præmio. Et si anima est, quæ agit & impellit in omnia, carnis obsequium est: Deum non licet aut iniustum iudicem credi, aut inertem: iniustum, si sociam bonorum operum à præmijs arceat, inertem, si sociam malorum à supplicijs secernat: quum humana censura eo perfectior habeatur, quo etiam ministros facti cuiusque deposcit nec parcens, nec inuidens illis, quò minus cum auctoribus, aut poenæ, aut gratiæ communicent fructum. [¹¹⁹ Sed quum imperium animæ, obsequium carni distribuimus, prospiciendum est, ne & hoc alia ar-

C. XIII.

psal. 91. AB
Math. 10.

C. XIII.

CAP. XV.

Math. 9.
Math. 5.

C. XVI.

gumentatione subuertant; vt velint carnem sic in officio animæ collocare, non quasi ministram; ne ex hoc sociam cogantur agnoscere. Dicent enim ministros & socios habere arbitrium ministrandi atque sociandi, & potestatem suæ voluntatis in vtrunque, homines scilicet & ipsos: ¹²⁰ idcirco cum auctoribus merita communicare, quibus operam sponte accommodant. Carnem autem nihil sapientem, nihil sentientem per semetipsam, non velle, non nolle de suo habentem, vice potius vasculi apparere animæ, vt instrumentum, non vt ministeriū. Itaq; animæ solius iudicium præsidere, qualiter vsa sit vasculo carnis: vasculum verò ipsum nō esse sententię obnoxium: quia nec calicē damnari, si quis eum veneno tēperarit: nec gladiū ad bestias pronuntiari, si quis eo latrocinium fuerit operatus. Iam ergo innocens caro, ex parte qua non reputabuntur illi operæ malæ: & nihil prohibet innocentia nomine saluam eam fieri. Licet enim nec bonæ operæ reputentur illi, sicut nec malæ; diuinæ tamen benignitati magis competit innocentes liberare: beneficis enim debet. Optimi est autem etiam quod non debetur offerre. Et tamen calicem, ¹²¹ non dico venenarium, in quem mors aliqua ructarit, sed fricticis, ¹²² vel archigalli, ¹²³ vel gladiatoris, aut carnificis spiritu infectum, quæro an minus damnes, quàm oscula ipsorum? nostris quoque ffordibus nubilum, vel nō pro animo temperatum, elidere solemus, quo magis puero irascamur, gladium verò latrocinij ebrium quis non à domo tota, nedum à cubiculo, nedum à capitis, sui officio relegarit: præsumens scilicet, nihil aliud se quàm ¹²⁴ inludia animarum somniaturum, vrguentium & inquietantium sanguinis sui concubinum? At enim & calix benè sibi conscius, & de diligentia ministerij commendatus, ¹²⁵ de coronis quoque potatoris sui inorabitur, aut aspergine florum honorabitur: & gladius benè de bello cruentus, & melior homicida, ¹²⁶ laudem suam consecratione pensabit. Est ergo & in vascula & in instrumenta sententiam figere, vt dominorum & auctorum meritis & ipsa communicent: vt huic quoque argumentationi satis fecerim, licet ab exemplo vacet diuersitas rerum. Omne enim vas vel instrumentum aliunde in vsus venit, extranea omninò materia à substantia hominis. Caro autem ab exordio vteri confata, conformata, congenita animæ, etiam in omni operatione miscetur illi. ¹²⁷ Nam etsi vas vocatur apud Apostolum, quam iubet in honore tractari, eadem tamen ab eodem homo exterior appellatur: ille scilicet limus, qui prior titulo hominis incisus est, non calicis, aut gladij, aut vasculi vllius. ¹²⁸ Vas enim capacitatis nomine dicta est, quæ animam capit & continet: homo verò de communione naturæ, quæ eam non instrumentum in operationibus prestat, sed ministerium. Ita & ministerium tenebitur iudicio, etsi de suo nihil sapiat: quia portio est eius, quæ sapit non supellex. Hoc & Apostolus sciens, nihil carnem agere per semetipsam, quod non animæ deputetur, nihilominus peccatricem iudicat carnem: ne eo quod ab anima videtur impelli, iudicio liberata credatur. Sic & cum aliquas laudis operas carni indicit, Glorificate, inquit, & tollite Deum in corpore vestro, certus & hos conatus ab anima agi, idcirco tamen & carni eos mandat, quia & illi fructum re-promittit. Alioquin nec exprobratio competisset ¹²⁹ in alienam culpæ, nec adhortatio in extraneam gloriæ: & exprobratio enim, & exhortatio vacarent erga carnem, si vacaret & merces, quæ in resurrectione captatur. [¹³⁰ Simplicior quisque fautor sententiæ nostræ putabit, carnem etiam idcirco representandam esse iudicio: quia aliter anima non capiat passionem tormenti seu refrigerij: vtpotè incorporalis; hoc enim vulgus existimat. Nos autem ANIMAM corporalem, & hic profiteamur, & in *SVOLV MINE PROBAMVS*, habentem proprium genus ¹³¹ substantiæ, soliditatis, per quam quid & sentire & pati possit. Nam & nunc animas torqueri, foueri que penes inferos, licet nudas, licet adhuc exulles carnis, probauit Lazari exemplum. ¹³² Dedim igitur aduersario dicere: Ergo quæ habet corpulentiam propriam, de suo sufficit ad facultatem passionis & sensus, vt non egeat representatione carnis: Immo eatenus egebit, non quæ sentire quid sine carne non possit, sed quæ necesse est illam etiam cum carne sentire. Quantum enim ad agendum de suo sufficit, tantum & ad patiendum. Ad agendum autem minus de suo sufficit. Habet enim de suo solummodò cogitare, velle, cupere, disponere: ad perficiendum autem operam carnis expectat. Sic itaque & ad patiendum societatem carnis expostulat, vt tam plenè per eam pati possit, quàm sine ea plenè agere non potuit. Et ideo in quæ de suo sufficit, ¹³³ eorum interim sententiam pendit, concupiscentiæ, & cogitatus, & voluntatis. Porro si hæc satis essent ad plenitudinem meritòrum, vt non requirerentur & facta, sufficeret in totum anima ad perfectionem iudicij, de his iudicanda, in quæ agenda sola suffecerat. Quum verò etiam facta deuincta sint meritis, facta autem per carnem administrentur, iam non sufficit animam sine carne foueri, siue cruciari, pro operibus etiam carnis, etsi habet corpus, etsi habet membra, quæ proinde illi non sufficiunt ad sentiendum plenè, quemadmodum nec ad agendum perfectè. Idcirco pro quoquo modo egit, pro eo & patitur apud inferos, prior degustans iudicium, sicut prior induxit admissum: expectans tamen & carnem, vt per illam etiam facta compenset, cui cogitata mandauit. Denique hæc erit ratio in vltimum finem destinati iudicij, vt exhibitione carnis omnis diuina censura perfici possit. Alioquin non sustineretur in finem, quod & nunc animæ decerpunt apud inferos, si solis animabus destinaretur. [¹³⁴ Hucusque præstrationibus egerim ad muniendos sensus omnium scripturarum, quæ carnis recidiuatum pollicentur. ¹³⁵ Cui quum tot auctoritates iustorum patrociniòrum procurent, honores dico substantiæ ipsius, tum vires Dei, tum exempla carum, tum rationes iudicij & necessitates ipsius: utique secundum præiudicia tot auctoritatum, scripturas intellegi oportebit, non secundum ingenia hæreticorum, de sola incredulitate

A lirate venientia : quia incredibile habeatur restitui substantiam interitu subductam, non quia aut substantia ipsi inemeribile sit, aut Deo impossibile, aut iudicio inhabile: planè incredibile, si nec prædicatum diuinitus fuerit: nisi quòd etsi prædicatum id à Deo nò fuisset, vltro præsumi debuisset, vt propterea non prædicatum, quia tot auctoritatibus præiudicatum. At cum diuinis quoque vocibus personat, tanto abest vt aliter intellegatur quàm desiderant illa, à quibus etiam sine diuinis vocibus persuadetur. Videamus igitur hoc primum, ¹³⁷ quonam titulo spes ista perscripta sit. Vnum opinor apud omnes editum Dei pendet, resurrectio mortuorum. Duo verba expedita, decisa, deterfa: ipsa conueniam, ipsa discutiam, cui se substantia addicant. Quum audio resurrectionem homini imminere, quaram necesse est quid eius cadere sortitum sit. Siquidem nihil resurgere expectabit, nisi quod antè succiderit. Qui ignorat carnem cadere per mortem, potest eam nec stantem nosse per vitam. Sententiam Dei, natura pronuntiat: Terra es, & in terram ibis. Et qui non audiuit, videt. Nulla mors non ruina membrorum est. Hanc corporis sortem Dominus quoque expressit, quum ipsa substantia indutus: ¹³⁸ Diruite, inquit, templum istud, & ego illud triduo resuscitabo. Ostendit enim cuius sit dirui, cuius elidi, cuius iacere, eius & releuari, & resuscitari: quanquam & animam circumferret, trepidantem vsque ad mortem, sed non cadentem per mortem. Quia & scriptura, de corpore inquit suo dixerat. Atque adeò caro est, quæ morte subruitur, vt exinde à cadendo cadauer renuntietur. Anima porro nec vocabulo cadit, quia nec habitu ruit. Atquin ipsa est quæ ruinam corpori infert, quum efflata est: sicut ipsa est, quæ illud de terra suscitabit ingressa. Non potest cadere, quæ suscitabit ingressa. Non potest ruere, quæ elidit egressa. Artius dicam, ne in somnum quidem cadit anima cum corpore, ne tum quidem sternitur cum carne; etenim agitur in somnis & iactatur; quiesceret autè si iaceret, & iaceret si caderet. Ita nec in veritatem mortis cadit, quæ nec in imaginem eius ruit. Sequens nunc vocabulum mortuorum æquè dispice cui substantia insidat: quanquam in hac materia admittamus, interdum mortalitatem animæ assignari ab hæreticis: vt si anima mortalis resurrectionem consecutura est, præiudiciū sit & carni non minus mortali resurrectionem communicaturæ. Sed nunc proprietates vocabuli vindicanda est suæ sorti. Iam quidem eo ipso quòd resurrectio caducæ rei est, id est carnis, eadem erit & in nomine mortui: quia caducæ rei est resurrectio, quæ dicitur mortuorum. Sic & per Abraham patrem fidei, diuinæ familiaritatis virum discimus. ¹³⁹ Postulans enim Saræ humanæ locum de filiis Chet: Date ergo, inquit, mihi possessionem sepulcri vobiscum, & humabo mortuam meam, carnem scilicet. Neque enim animæ humanæ spatium desiderasset, etsi anima mortalis crederetur, etsi mortuus dici mereretur. Quòd si mortuus corpus est, corporum erit resurrectio, quum dicitur mortuorum. [¹⁴⁰ Et hæc itaque dispectio tituli, & præconijs ipsius, fidem vtique defendens vocabulorum, illuc proficere debet, vt si quid pars diuersa turbat obtentu figurarum & ænigmatum manifestiora quæque præualeant, & de incertis certiora præscribant. Nacti enim quidam sollemnissimam eloquij prophetici formam, allegorici & figurati plerunque, non tamen semper, resurrectionem quoque mortuorum manifestè annuntiatam, in imaginariam significationem distorquent, asseuerantes ipsam etiam mortem spiritualiter intelligendam. Non enim hanc esse in vero, quæ sit in medio, ¹⁴¹ discidium carnis atque animæ, sed ignorantiam Dei, per quam homo mortuus Deo non minus in errore iacuerit quàm in sepulcro. ¹⁴² Itaque & resurrectio- nem eam vindicandam, qua quis adita veritate redanimatus & reuiuificatus Deo, ignorantia morte discussa, velut de sepulcro veteris hominis eruperit: quia & ¹⁴³ Dominus Scribas & Phariseos sepulcris dealbatis adæquauerit. Exinde ergo resurrectionem fide consecutos cum Domino esse, quum cum in baptismo induerint. Hoc denique ingenio etiam in colloquijs sæpè nostros decipere consueverunt: quasi & ipsi resurrectionem carnis admittant, Væ, inquit, qui non in hac carne resurrexerit: ne statim illos percutiant, si resurrectionem statim abnuerint. Tacitè autem secundum conscientiam suam hoc sentiunt: Væ qui non, dum in hac carne est, cognouerit ¹⁴⁴ arcana hæretica: hoc est enim apud illos resurrectio. Sed & plerique ab excessu animæ resurrectionem vindicantes, de sepulcro exire, de seculo euadere interpretantur, quia & seculum mortuorum sit habitaculum, id est, ignorantium Deum: Vel etiam de ipso corpore, quia & corpus vice sepulcri conclusam animam, in secularis vitæ morte detineat. [¹⁴⁵ Ob huiusmodi igitur coniecturas primam præstructionem eorum depellam, qua volunt omnia Prophetas per imagines concionatos: quando si ita esset, ne ipsæ quidem imagines distingui potuissent, si non & veritates prædicatæ fuissent, ex quibus imagines deliniarentur. ¹⁴⁶ Atque adeò si omnia figuræ, quid erit illud cuius figuræ? quomodo speculum obtendes, si nusquam est facies? Adeò autem non omnia imagines, sed & veritates: nec omnia vmbra, sed & corpora: vt in ipsum quoque Dominum insigniora quæque luce clariùs prædicarentur. Nam & virgo concepit in vtero, non figuratè; & peperit Emmanuelem, ¹⁴⁷ nobiscum Deum Iesum, non oblique: ¹⁴⁸ Et, si oblique; Accepturum virtutem Damasci & spolia Samariæ; ¹⁴⁹ sed manifestè: Venturum in iudicium cum Presbyteris & Archontibus populi. Nam & tumultuatæ sunt gentes in persona Pilati, & populi meditati sunt inania, in persona Israël. Astiterunt reges terræ, Herodes: & Archontes congregati sunt in vnum, Annas & Caphas aduersus Dominum & aduersus Christum eius. ¹⁵⁰ Qui & tanquam ovis ad victimam adductus est; & tanquam agnus ante tondentem, scilicet Herodem, sine voce, sic non aperuit os suum: ¹⁵¹ dorsum suum ponens ad flagella, & maxillas ad palmas, & faciem non auertens à fœditate sputaminum:

Gen. 3.

Ioan. 2.

Matth. 26.

Gen. 23.

C. XIX.

Rom. 6.

Matth. 23.

CAP. XX.

Isai. 7.

Isai. 8.

Isai. 3.

Psal. 2.

Isai. 53.

Luc. 23.

Isai. 50.

Isai. 53.

deputatus etiam inter iniquos, ¹⁵² perfossus manus & pedes: sortem passus in vestimento, ¹⁵³ & potus amaros, ¹⁵⁴ & capitum irridendum nutus, ¹⁵⁵ triginta argenteis adpreciatus à proditore. Quæ hæc figuræ apud Esaïam? quæ imagines apud Dauid? quæ ænigmata apud Hieremiam? ne virtutes quidem eius per parabolas profatos. Aut nunquid nec oculi patefacti sunt cæcorum, ¹⁵⁶ nec inclauit lingua mutorum, ¹⁵⁷ nec manus aridæ & genua dissoluta reualuerunt, nec claudi salierunt vt ceruus: quæ etsi ipsi spiritaliter quoque interpretari solemus secundum comparisonem animalium vitiorum à Domino mediatorum, quum tamen & carnaliter adimpleta sunt, ostendunt Prophetas in vtramque speciem prædicasse, saluo eo quò plures voces eorum nudæ & simplices, & ab omni allegoriæ nubilo puræ defendi possint: ¹⁵⁸ vt quum exitus gentium & vrbium resonant, Tyri & Egypti, & Babylonis, & Iudææ, & Carthaginensium nauium: ¹⁵⁹ vt quum ipsius Israël plagas, aut venias, captiuitates, restitutiones, vltimæque dispersionis exitum perorant. Quis hæc interpretabitur magis quàm recognoscet? res in litteris tenentur, vt litteræ in rebus legantur. Ita non semper, nec in omnibus allegorica forma est Prophæci eloquij, sed interdum & in quibusdam. [¹⁶⁰ Si ergo interdum & in quibusdam, inquis, cur non & in edicto resurrectionis spiritaliter intelligendæ? quoniam quidem plurima ratio intercedit. Primò enim quid facient tot ac talia instrumenta diuina, ita apertè corporalem contestantia resurrectionem, vt nullam admittant figuratæ significantiæ suspicionem? Et vtique æquum sit, quod & supra demandauimus, incerta de certis, & obscura de manifestis præiudicari: vel ne inter discordiam certorum & incertorum, manifestorum & obscurorum, fides dissipetur, veritas periclitetur, ipsa diuinitas vt inconstans denotetur: ¹⁶¹ Tum quod verisimile non est, vt ea species sacramenti, in quam fides tota committitur, in quam disciplina tota connititur, ambiguè annuntiata, & obscure proposita videatur: quando spes resurrectionis nisi manifesta de periculo & præmio, neminem ad eiusmodi præsertim religionem publico odio & hostili elogio obnoxiam persuaderet. Nullum opus certum, est mercedis incertæ. Nullus timor iustus, est periculi dubij. Et merces autem & periculum, in resurrectionis pendet euentu. ¹⁶² Sed etsi tēporalia & localia & personalia Dei decreta atque iudicia in vrbes & gentes, & reges, tã aperta Prophetia iaculata est, quale est, vt æternæ dispositiones eius & vniuersales in omne hominum genus lucem sui fugerint; quæ quanto maiora, tanto clariora esse deberent, vt maiora crederentur? ¹⁶³ Et puto Deo nec liuorem nec dolum, nec inconstantiam, nec lenocinium ascribi posse, per quæ ferè promulgatio maiorum cauillatur. [¹⁶⁴ Post hæc ad illas etiam scripturas respiciendum est, quæ non sinunt resurrectionem secundum animales istos, ne dixerim spiritales, aut hic iam in veritatis agnitione præsumi, aut ab excessu statim vitæ vindicari. Quum enim & tempora totius spei fixa sint sacrosancto stylo, nec liceat eam antè constitui, ¹⁶⁵ quàm in aduentum (opinor) Christi, vota nostra suspirant in seculi huius occasum, in transitum mundi quoque ¹⁶⁶ ad diem Domini magnum; diem iræ & retributionis; diem vltimum; & occultum, nec vlli præter quàm patri notum; & tamen signis atque portentis, & concussionibus elementorum, & conflictationibus nationum prenotatum. Euoluerem Prophetias, si Dominus ipse tacuisset, nisi quòd & Prophetiæ vox erant Domini: sed plus est quòd illas suo ore consignat. ¹⁶⁷ Interrogatus à discipulis quando euentura essent, quæ interim de templi exitu eruperant, ordinem temporum primò Iudæicorum vsque ad excidium Ierusalem, dehinc communium vsque ad conclusionem seculi ¹⁶⁸ dirigit. Nam posteaquàm edixit, ¹⁶⁹ & tunc erit Ierusalem conculcatui nationibus, donec adimpleantur tempora nationum allegandarum scilicet à Deo, & congregandarum cum reliquijs Israelis: inde iam in orbem & in seculum prædicat ¹⁷⁰ secundum Ioëlem & Da-

Isai. locis citatis.

Sopho. 1.
Isai. 61.
Iob. 19.
Matth. 24.
Luc. 21.

Isai. 2.
Dan. 7.
Abac. 3.
Isai. 13.
Ezech. 32.
Matth. 21.

Matth. 24.

Isai. 2.
Psal. 109.

Aet. 4.
Zach. 12.
Mal. 4.
Apoc. 18.

niëlem ¹⁷¹ & vniuersum concilium Prophetarum, futura signa in sole & in luna & in stellis, ¹⁷² conclusionem nationum, cum stupore sonitus maris, ¹⁷³ & motus refrigerantium hominum, præ metu & expectatione eorum, quæ immincant orbi terræ. Virtutes enim, inquit, cælorum commouebuntur, & tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum plurimo potentatu & gloria. Vbi autem cœperint ista fieri, emergetis & eleuabitis capita vestra, quòd redemptio vestra adpropinquarit. Et tamen adpropinquare eam dixit, non adesse iam: & quum cœperint ista fieri, non quum facta fuerint: quia quum facta fuerint, tunc aderit redemptio nostra, quæ eò vsque adpropinquare dicitur: erigens interrim & excitans animos ad proximum iam spei fructum. Cuius etiam parabola subtextitur ¹⁷⁴ tenerescientium arborum in caulem floris, & dehinc florem frugis antecursorem: Ita & vos quum videritis omnia ista fieri, scitote in proximo esse regnum Dei. Vigilate ergo omni tempore, ¹⁷⁵ vt digni habeamini effugere omnia ista, & stetis ante filium hominis: vtique per resurrectionem omnibus antè transactis. Ita etsi in agnitione sacramenti fruticat, sed in Domini representatione florescit atque frugescit. Quis ergo Dominum tam intempestiuè, tam acerbè excitauit iam ad dexteram Dei, ¹⁷⁶ ad confringendam terram secundum Esaïam, quæ puto adhuc integra est? Quis inimicos Christi iam subiecit pedibus eius secundum Dauid, quasi velocior patre, omni adhuc popularium cœtu clamante, ¹⁷⁷ Christianos ad leonem? Quis cœlo descendente Iesum talem conspexit, qualem ascendente Apostoli viderant, ¹⁷⁸ secundum angelorum constitutum? ¹⁷⁹ Nulla ad hodiernum tribus ad tribum pectora cæciderunt, agnoscentes quem pupugerunt. Nemo adhuc excepit Heliam: ¹⁸⁰ nemo adhuc fugit Antichristum; nemo adhuc Babylonis exitum fleuit; & est iam qui resurrexerit nisi hereticus? ¹⁸¹ Exijt planè iam de corporis sepulcro etiam nunc febribus & h ulceribus obnoxius, & conculcauit iam inimicos, etiam

A cos, etiam nunc luctari habens cum mundi potentibus. Et utique iam regnat, etiam nunc Cæsari quæ sunt Cæsaris debens. [¹⁸² Docet quidem Apostolus Colossensibus scribens, mortuos fuisse nos aliquando alienatos & inimicos sensus Domini, quum in operibus pessimis agebamus; ¹⁸³ dehinc: conscriptos Christo in baptismo, & conresuscitados in eo per fidem efficaciam Dei, qui illum suscitavit à mortuis. Et vos quum mortui essetis in delictis & præputiatione carnis vestræ, vivificavit cum eo, donatis vobis omnibus delictis. Et rursus: ¹⁸⁴ Si cum Christo mortui estis ab elementis mundi, quomodo quasi quidam viuentes in mundo sententiam fertis? Sed quum ita nos mortuos faciat spiritualiter, ut tamen & corporaliter quandoque morituros agnoscat, utique & resuscitados proinde spiritualiter deputans, æquè non negat etiam corporaliter resurrecturos. ¹⁸⁵ Denique: Si resurrexistis, inquit, cum Christo, ea quæ sursum sunt quærite, ubi est Christus in dextera Dei residens: ea quæ sursum sunt sapite, non quæ deorsum. Ita animo ostendit resurgere, quo solo adhuc possumus cœlestia attingere: quæ non quæreremus, nec saperemus, si possideremus. Subijcit etiam: Mortui enim estis, scilicet delictis non vobis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Nondum ergo apprehensa est, quæ abscondita est. Sic & Ioannes: Et nondum ait manifestatum est, quid futuri simus. ¹⁸⁶ Scimus quia si manifestaverit, similes eius erimus. Tanto abest ut simus iam quod nescimus: utique scituri si iam essemus. Adeo contemplatio est spei in hoc spatio per fidem, non repræsentatio: nec possessio, sed expectatio. De qua spe & expectatione Paulus ad Galatas: Nos enim spiritu ex fide spem iustitiæ expectamus: non aut tenemus. Iustitiæ autem Dei dicit ex iudicio quo iudicabimur de mercede. Ad quam pendens & ipse, quum Philippenis scribit, ¹⁸⁷ Si quæ, inquit, concurrat in resurrectionem quæ est à mortuis, non quia iam accepi aut consummatus sum. Et utique crediderat, & omnia sacramenta cognoverat, vas electionis, doctor Nationum, & tamen adjicit: Persequor autem si adprehendam in quo sum adprehensus à Christo. Eo amplius: ego me, fratres, non puto adprehendisse, vnum planè, oblitus posteriorum ¹⁸⁸ in priora me extendens, secundum scopum persequor ad palmam incriminationis per quam concurrerem: utique in resurrectionem à mortuis, suo tamen tempore: sicut ad Galatas: Benè autem facientes ne tædeat: tempore enim suo metemur. Sicut & ad Timotheum de Onesiphoro: ¹⁸⁹ Det illi Dominus invenire misericordiam in illo die. In quem diem ac tempus & ipsi præcipit ¹⁹⁰ custodire mandatum immaculatum, inreprehensibile, in apparentiam Domini Iesu Christi, quam suis temporibus ostendet, beatus & solus potentator, & rex regnantium, & dominus dominantium, de Deo dicens. De quibus temporibus & Petrus in Actis: ¹⁹¹ Pœniteat itaque vos, & resipiscite ad abolenda delicta vestra, ut tempora vobis superueniant refrigerij ex persona Dei, & mittat prædesignatum vobis Christum, quem oportet accipere cœlos ad usque tempora exhibitionis omnium, quæ locutus est Deus, ore sanctorum Prophetarum. [¹⁹² Quæ hæc tempora, cum Thessalonicensibus disce. Legimus enim, ¹⁹³ qualiter conuersi sitis ab idolis, ad seruiendum viuo & vero Deo, & expectandum e cœlis filium eius, quem suscitavit ex mortuis, Iesum. Et rursus: Quæ enim spes nostra vel gaudium vel exultationis corona, ¹⁹⁴ quam & vos coram Domino nostro Iesu Christo in aduentu ipsius? ¹⁹⁵ Item: Coram Deo & patre nostro in aduentu Domini nostri Iesu Christi, cum vniuersis sanctis eius. ¹⁹⁶ De quorum dormitione minus mœrenda docens, simul & tempora resurrectionis exponit, dicens: Si enim credimus quod Iesus mortuus sit & resurrexerit, sic & Deus eos qui dormierunt, per Iesum adducet cum ipso. Hoc enim dicimus vobis in sermone Domini, quod nos qui viuimus, qui remanemus in aduentum Domini nostri, non præueniemus eos qui dormierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu & in voce archangeli & tuba Dei descendet de cœlo, & mortui in Christo primi resurgent; deinde nos qui viuimus, simul cum illis tollemur in nubibus obuiam Domino in aërem, & ita semper cum Domino erimus. Quæ vox archangeli, quæ tuba Dei audita iam, nisi fortè in cubiculis hæreticorum? Nam etsi tuba Dei Euangelicus sermo dici potest, qui illos iam vocaret, sed aut mortui erunt iam corporaliter, ¹⁹⁷ ut resurrexerint, & quomodo viuunt? aut in nubes erepti, & quomodo hîc sunt? miserrimi reuera, ut Apostolus pronuntiavit, ¹⁹⁸ qui in ista tantum vita sperantes habebuntur, excludendi, dum præripiunt quod post illam repromittitur, ¹⁹⁹ frustrati circa veritatem, non minus quam Phygellus & Hermogenes. Et ideo maiestas spiritus sancti perspicax eiusmodi sensuum, & in ipsa ad Thessalonicenses Epistola suggerit: ²⁰⁰ De temporibus autem & temporum spatijs, fratres, non est necessitas scribendi vobis. Ipsi enim certissimè scitis quod dies Domini quasi fur nocte ita adueniat. Quum dicent, pax & tuta sunt omnia, tunc illis repentinus insisteret interitus. Et in secundâ, pleniore sollicitudine ad eosdem: ²⁰¹ Obsecro autem vos fratres, per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & congregationem nostram ad illum, ne citò commoueamini animo, neque turbemini, neque per spiritum, neque per sermonem, scilicet pseudoprophetarum, neque per epistolam scilicet pseudapostolorum, ac si per nostram, quasi insistat dies Domini. Ne quis vos seducat vllò modo, quoniam nisi veniat abscessio primò, huius utique regni, & reueletur delinquentiæ homo, id est Antichristus, filius perditionis, quia aduersatur & superextollitur in omne quod Deus dicitur, vel religio, uti sedeat in templo Dei, adfirmans Deum se. Nōne meministis quod cum apud vos essem, hæc dicebam vobis? Et nunc quid detineat scitis, ad reuelandum eum in suo tempore. Iam enim arcanum iniquitatis agitur; tantum qui nunc tenet teneat, donec de medio fiat: ²⁰² quis? nisi Roma-

Ephes. 6.
Matth. 22.
C. XXIII.
Coloss. 2.
Ibidem.

Coloss. 3.

1. Cor. 3.

Gal. 5.

Philip. 3.

Act. 9.

Philip. 3.

Gal. 6.

2. Timot. 1.

1. Timot. 6.

Act. 3.

XXIII.

1. Thess. 5.

1. Thess. 1.

1. Thess. 2.

1. Thess. 3.

1. Thess. 4.

1. Cor. 15.

2. Tim. 1.

ac 2.

1. Thess. 5.

2. Thess. 2.

nus status, cuius abscessio in decem reges dispersa Antichristum superducet, & tunc reuelabitur ini-
 quus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & euacuabit apparentia aduentus sui. Cuius est
 aduentus secundum operationem satanae in omni virtute & signis atque portentis mendacij, & in om-
 ni seductione iniustitiae eis qui pereunt. [²⁰³ Etiam in Apocalypsi Ioannis ordo temporum sternitur,
 C. xxv. a Apoc. 6. b Apoc. 13. ac 16. c Apoc. 17. ac 8. d Apoc. 19. e Apoc. 20
 quem Martyrum quoque animae sub altari ultionem & iudicium flagitantes sustinere didicerunt, ^b vt
 prius & orbis de pateris angelorum plagas suas ebibat, ^c & prostituta illa ciuitas à decem regibus di-
 gnos exitus referat, ^d & bestia Antichristus cum suo Pseudopropheta certamen Ecclesiae Dei inferat,
^e atque ita diabolo in abyssum interim relegato, primae resurrectionis prerogatiua de solijs ordinetur:
 dehinc & igni dato, vniuersalis resurrectionis censura de libris iudicetur. Quum igitur & status tem-
 porum vltimorum scripturae notent, & totam Christianae spei frugem in exordio seculi collocent,
 apparet aut tunc adimpleri totum quodcunque nobis à Deo repromittitur: & vocat quod hinc iam ab
 haereticis vindicatur. ²⁰⁴ aut, si & agnitio sacramenti, resurrectio est, salua utique illa creditur quae
 in vltimo praedicatur, & sequitur vt eo ipso quo haec spiritalis vindicatur, illa corporalis praeiudi-
 cetur. quia si nulla tunc annuntiaretur, merito sola haec & tantummodo spiritalis vindicaretur;
 quum verò & in vltimum tempus edicatur, corporalis agnoscitur, quia non & tunc spiritalis annun-
 tiatur. Cur enim iterum annuntiaretur resurrectio eiusdem conditionis, id est spiritalis, quum aut
 nunc eam deceret expungi sine vlla differentia temporum, ²⁰⁵ aut tunc sub omni clausula temporum?
 Ita nobis magis competit etiam spiritalem defendere resurrectionem ab ingressu fidei, qui plenitu-
 dinem eius agnoscimus exitu seculi. [²⁰⁶ Vnum adhuc respondebo ad propositionem priorem
 C. xxvi. allegoricarum scripturarum, licere & nobis corporalem resurrectionem de patrocinio figurati proin-
 de eloquij Prophetici vindicare. Ecce enim diuina in primordio sententia terram hominem pro-
 nuntiando: Terra es, & in terram ibis, secundum substantiam scilicet carnis, quae de terra erat
 Gen. 3. sumpta, & quae prior homo fuerat appellata, ²⁰⁷ sicut ostendimus, dat mihi disciplinam in carnem
 quoque interpretandi, si quid irae vel gratiae in terram Deus statuit: quia nec proprie terra iudicio
 Gen. 4. eius obnoxia est, quae nihil boni seu mali admisit, ²⁰⁸ maledicta quidem quae hauserit sanguinem, sed
 & hoc ipsum in figuram carnis homicidae. Nam etsi iuuari seu laedi habet terra, id quoque pro-
 pter hominem, vt ille iuuetur, siue laedatur ²⁰⁹ per consistorij sui exitus, quo magis ipse pensabit,
 quae propter illum etiam terra patietur. Itaque & quum comminatur terrae Deus, carni potius
 comminari eum dicam: & quum quid terrae pollicetur, carni potius polliceri eum intelligam, vt a-
 psal. 96. pud David: ²¹⁰ Dominus regnauit, exultet terra: id est, caro sanctorum, ad quam pertinet regni diuini
 Ioan. 19. fructus. Dehinc subiungit: Vidit & concussa est terra. Montes sicut cera liquefacti sunt à facie Do-
 mini, caro scilicet prophanorum, &: ²¹¹ Videbunt enim eum qui confixerunt. Atque adeò si simpli-
 ter de terra elemento vtrunque existimabitur pronuntiatum, quomodo congruet & concuti & li-
 Isai. 1. quefieri eam à facie Domini, quo supra regnante exultauit? Sic & apud Esaïam, Bona terrae edetis, bo-
 na carnis intelligentur, quae illam manent in regno Dei reformatam & ²¹² angelificatam, & consecutu-
 ram quae nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. Alioquin satis vanum,
 I. Cor. 2. vt ad obsequium Deus fructibus agri, & cibarijs vitae huius inuitet, quae etiam in religiosis & blasphemis
 semel homini addicta conditione communicat, pluens super bonos & malos, ²¹³ & solem suum e-
 mittens super iustos. Felix nimirum fides, si ea consecutura est, quibus hostes Dei & Christi non mo-
 Rom. 1. do vtuntur, yerum etiam abutuntur, ²¹⁴ ipsam conditionem colentes aduersus conditorem. Bulbos &
 Matth. 4. tubera in terrae bonis deputabis, Domino pronuntiante, ne in pane quidem victurum hominem. Sic Iudaei
 terrena solummodo sperando, coelestia amittunt, ²¹⁵ ignorantes & panem de coelesti repromissum,
 & oleum diuinæ vnctionis, & aquam spiritus & vinum animae vigorantis ex vite Christi. ²¹⁶ Sicut
 Exod. 3. & ipsam terram sanctam, Iudaicum proprie solum reputant, carnem potius Domini interpretan-
 Gal. 3. dam, quae exinde & in omnibus Christum indutis sancta sit terra, verè sancta per incolatum spiri-
 tus sancti, verè lacte & melle manans, per suauitatem spei ipsius: verè Iudaea per Dei familiaritatem.
 Rom. 2. Non enim qui in manifesto Iudaeus, sed qui in occulto, vt & templum Dei eadè sit & Ierusalè, audiens
 Isai. 51. ab Esaïa: ²¹⁷ Exurge, exurge Ierusalem, induere fortitudinem brachij tui; Exurge sicut in primordio
 dici, scilicet in illa integritate quae fuerat ante delictum transgressionis. Quae enim in eam Ierusalem
 N. ath. 23. voces eiusmodi competent exhortationis & aduocationis, quae occidit Prophetas, & lapidauit ad
 Luc. 13. se missos, & ipsum postremo Dominum suum confixit? Sed nec vlli omnino terrae salus repromitti-
 tur, quam oportet cum totius mundi habitu praeterire. Etiam si quis audebit terram sanctam paradi-
 Gen. 2. sum potius argumentari, ²¹⁸ quam etiam Patrum dici capiat, Adae scilicet & Euae: proinde & in para-
 disum restitutio carni videbitur repromissa ²¹⁹ quae eum incolare & custodire sortita est, vt talis illuc
 C. xxvii. homo reuocetur qualis inde pulsus est. [²²⁰ Habemus etiam vestimentorum in scripturis mentionem
 Apoc. 3. ac ad spem carnis allegorizare, quia & Apoc. Ioan. ²²¹ Hi sunt, ait, qui vestimenta sua non coinquinaue-
 14. runt cum mulieribus, virgines scilicet significans, & qui semetiplos castrauerunt propter regna caelo-
 Matth. 19. rum. Itaque in albis erunt vestibus, id est, in claritate, in nube carnis, & in Euangelio indumentum nu-
 Apoc. 3. ptiale sanctitas carnis agnosci potest. Itaque Esaïas docēs quale ieiunium elegerit Dominus, quū subij-
 Matth. 22. cit de mercede bonitatis, ²²² Tunc, inquit, lumen tuum temporaneum erumpet, & vestimenta tua ci-
 Isai. 58. tius

A tius orientur: non subfericam utique nec pallium, sed carnem volens accipi, ortum carnis resurrectionis. Nam & quomodo legimus: ²²¹ Populus meus, introite in cellas promas quantum, donec ira mea prætereat; sepulchra erunt cellæ promæ, in quibus paulisper requiescere habebunt, qui in finibus sæculi sub vltima ira per Antichristi vim excefferint. Aut cur cellarum promarum potius vocabulo usus est, & non alicuius loci receptorij, nisi quia in cellis promis caro salita & vsui reposita seruatur deprecanda illinc suo tempore? Proinde enim & corpora medicata condimentis sepulturæ, mausoleis & monumentis sequestrantur, processura inde cum iusserit Dominus, quod cum ita intellegi congruat (& quæ enim ab ira Dei cellariorum nos refugia seruabunt?) hoc ipso quo ait, donec ira prætereat, quæ extinguet Antichristum, post iram ostendit processuram carnem de sepulchris, in quæ ante iram fuerit illata. nam & de cellarijs non aliud effertur, quàm quod infertur, & post Antichristi eradicationem agitur resurrectio. ²²⁴ Scimus autem sicut vocibus, ita & rebus prophetatum, tam dictis quàm & factis prædicatur resurrectio. ²²⁵ Quomodo Moyses manum in sinum condit & emortuam profert, & rursus insinuat & viuendam explicat, nonne hoc de toto homine portendit? siquidem trina virtus Dei ²²⁶ per illa trina signa denotabatur cum suo ordine, primò diabolus serpentem quamquam formidabilem subactura homini, dehinc carnem de sinu mortis retractura atque ita omnem sanguinem executura iudicio. ²²⁷ De quo apud eundem Prophetam, ²²⁸ Quoniam & vestrum inquit Deus, sanguinem exquiram de omnibus bestiis, & de manu hominis, & de manu fratris exquiram eum. Porro nihil exquiratur nisi quod reposcitur: nihil reposcitur nisi quod & reddetur: & utique reddetur quod vltionis nomine reposcetur & exquiretur. neque enim vindicari poterit quod omnino non fuerit. Erit autem dum restituitur, ut vindicetur. In carnem itaque dirigitur, quicquid in sanguinem prædicatur, sine qua non erit sanguis. caro suscitabitur, ut sanguis vindicetur. Sunt & quædam ita pronuntiata, ut allegoriæ quidem nubilo careant, nihilominus tamen ipsius simplicitatis suæ sitiant interpretationem, ²²⁹ quale est apud Esaiam: Ego occidam & viuificabo. certè posteaquàm occiderit, viuificabit. Ergo per mortem occidens, per resurrectionem viuificabit. caro est autem quæ occiditur per mortem; caro itaque & viuificabitur per resurrectionem. certè si occidere: carni animam eripere est, viuificare contrarium eius carni animam referre est, caro resurgat necesse est, cui anima per occisionem erepta, referenda est per viuificationem. ²³⁰ Igitur si & allegoriæ scripturæ, & argumenta rerum, & simplices voces resurrectionem carnis, quamquam sine nominatione ipsius substantiæ subradiant, quanto magis quæ hanc spem in ipsas substantias corporales spiritali mentione determinant, non erunt deducendæ in quæstionem? ²³¹ Accipe Ezechielem: Et facta est, inquit, super me manus Domini, & extulit me in spiritu Dominus, & posuit me in medio campi. is erat ossibus refectus, & circumduxit me super ea per circuitum & ecce multa super faciem capiti, & ecce arida satis. Et ait ad me, Fili hominis, si viueret ossa ista? Et dixi, Adonai Domine tu scis. Et ait ad me, Propheta in ossa hæc, & dices, Ossa arida audite sermonem Domini. Hæc dicit Dominus Adonai ossibus istis: Ecce ego afferro in vos spiritum, & viuetis, & dabo in vos spiritum, & reducam in vos carnes. circumdabo vobis cutem, & dabo in vos spiritum, & viuetis, & cognoscetis quod ego Dominus. Et prophetaui secundum præceptum; & ecce vox dum propheto, & ecce motus, & accedebat ossa ad ossa. Et vidi, & ecce super ossa nerui & caro ascendit, & circumpositæ sunt eis cutes, & spiritus in eis non erat. & ait ad me: Propheta ad spiritum fili hominis, propheta, & dices ad spiritum: Hæc dicit Dominus Adonai: A quatuor ventis veni spiritus, & spira in istis interemptis, & viuant. Et prophetaui ad spiritum sicut præcepit mihi, & introiuit in ea spiritus, & vixerunt & constituerunt super pedes suos valentia magna satis. Et ait ad me: Fili hominis ossa ista omnis domus Israël est. Ipsi dicunt: Exaruerunt ossa nostra, & periit spes nostra auulsi sumus in eis. Propterea proph. ad eos: Ecce ego patefacio sepulchra vestra, & eueham vos de sepulchris vestris populus meus, & inducā vos in terram Israël, & cognoscetis quod ego Dominus aperuerim sepulchra vestra, & eduxerim vos de sepulchris vestris populus meus & dabo in vos spiritum, & viuetis, & requiescetis in terra vestra, & cognoscetis quod ego Dominus locutus sim, & fecerim, dicit Dominus. ²³³ Hæc quoque prædicationem scio qualiter conculciant in allegoriæ argumentatione: quia dicendo, Ossa ista omnis domus Israël est, in imaginem ea fecerit Israël, & à propria conditione transtulerit: atque ita figuratam esse non veram resurrectionis prædicationem. Statum enim Iudæorum deformari quodammodo emortuum & exaridum & dispersum in campo orbis. Itaque & imaginem resurrectionis in illum allegorizari, quia colligi habeat & recompingi os ad os, id est tribus ad tribum, & populus ad populum, & recorporari carnibus facultatum & neruis regni: atque ita de sepulchris, id est, de habitaculis captiuitatis tristissimis atque terrimis educi, ²³⁴ & refrigerij nomine respirare, & viuere exinde in terra sua Iudæa. & quid post hæc? morientur sine dubio. & quid post mortem? nulla, opinor, resuscitatio, si non hæc erit ipsa quæ Ezechiel reuelatur. Sed enim & aliàs prædicatur resurrectio; ergo & hæc erit: & temerè in statum eam Iudaicarum rerum conuertunt. Aut si alia est illa quam defendimus, nihil mea interest, dum sit & corporum resurrectio, sicut & rerum Iudaicarum. Denique hoc ipso quod recidiuatus Iudaici status de re corporatione & readunatione ossuū figuratur, id quoque euenturum ossibus probatur. Nō enim posset de ossibus figura componi, si nō idipsū & ossibus euēturū esset. ²³⁵ Nā etsi figmentū veritatis in imagine

Isai. 26.

C. xxviii
Exod. 4.

Ibid.

Gen. 9.

Isai. 38.
1. Reg. 2.

C. xxix.

Ezech. 37.

C. xxx.

imago ipsa in veritate est sui necesse est esse prius sibi, quo alij configuretur. De vacuo similitudo non competit: de nullo parabola non conuenit. Ita oportebit ossuum quoque credi reuiscerationem & respirationem qualis dicitur, de qua possit exprimi Iudaicarum rerum reformatio qualis affingitur. Sed magis religiosum est veritatem de suae auctoritate simplicitatis defendi, quam sensus diuinæ propositionis exoptulat. Si enim ad res Iudaicas spectaret hæc visio, statim reuelato situ ossuum subiecisset: Ossa ista omnis domus Israël est, &c deinceps. At cum ostensis ossibus, de propria spe eorum qui obloquitur, nondum nominato Israël, & fidem tentat Prophetæ: Fili hominis, si viuent ossa hæc, vt & ille responderet, Domine tu scis: non vtique Deus Prophetæ fidem de ea re tentasset, quæ futura non esset, quam nunquam Israël audisset, quam credi non oporteret: sed quoniam prædicabatur quidem resurrectio mortuorum, Israël verò pro sua incredulitate diffidens scandalizabatur: & aspiciens habitum senescentis sepulturæ desperabat resurrectionem, vel non in eam potius animū dirigebat, sed in circumstantias suas: idcirco Deus & Prophetam quasi & ipsum dubium præstruxit ad constantiam prædicationis, reuelato ordine resurrectionis, & populo id credendum mandauit, quod Prophetæ reuelauit, ipsos dicens esse ossa quæ erant resurrectura, qui non credebant resurrectura. Deniq; in clausula, Et cognoscetis, inquit, quod ego Dominus locutus sim, & fecerim: id vtique facturus, quod fuerat locutus. ceterum non id facturus quod locutus, si aliter facturus quàm locutus, ^[236] Planè si & populus allegoricè muscitaret ossa sua arefacta, & spem suam perditam, dispersionis exitu quærilus, meritò videtur & Deus figuratam desperationem figurata promissione consolatus. Sed quum dispersionis quidem iniuria nondum populo accidisset, resurrectionis verò spes apud illum sæpissimè cecidisset, manifestus est de corporum interitu labefactans fiduciam resurrectionis: ita & Deus eam restruebat fidem quam populus destruebat. Quanquā etsi aliqua præsentium rerum tunc conflictatione merebat Israël, non idcirco in parabola accipienda esset reuelationis intentio, sed in testatione resurrectionis, vt in illam spem erigeret illos æternæ scilicet salutis & necessarii restitutionis, & auerteret à respectu præsentium rerum. Ad hoc enim & alibi prophetes: ^[237] Exhibitis de sepulchris veluti vituli de vineulis soluti, & conculcabitis inimicos. Et rursum: ^[238] Gaudebit cor vestrum & ossa vestra velut herba orientur: quia & herba de dissolutione & corruptela feminis reformatur. In summa, si propriè in Israël statum resurgentium ossuum imago contenditur, cur etiam non Israël tantummodò, verum & omnibus gentibus eadem spes annuntietur, & re corporandarum & redanimandarum reliquiarum, & de sepulchris exuscitandorum mortuorum? De omnibus enim dictum est: ^[239] Viuent mortui, & exurgent de sepulchris: ros enim qui à te est, medela est ossibus eorum. Item alibi: ^[240] Veniet adorare omnis caro in conspectu meo, dicit Dominus. Quando? quum præterire cœperit habitus mundi huius. Suprà enim, quemadmodum cœlum nouum & terra noua, quæ ego facio in conspectu meo, dicit Dominus, ita stabit semen vestrum. Tunc ergo quod subiicit, implebitur. Et exhibunt, vtique de sepulchris, & videbunt artus eorum qui impiè egerunt, quoniam vermis illorum non decidet, & ignis eorum non extinguetur: & erunt conspectui omni carni, scilicet quæ resuscitata & egressa de sepulchris Dominū pro hac gratia adorabit ^[241] Sed ne solūmodò eorum corporum resurrectio videatur prædicari, quæ sepulchris demandantur, ^[242] habes scriptum: Et mandabo piscibus maris, & eructabunt ossa quæ sunt comesta, & faciam compaginem ad compaginem, & os ad os. Ergo, inquis, & pisces resuscitabuntur, & ceteræ bestię & alites carniuoræ, vt reuomant quos comederunt: quia & apud Moysen legis exquiri sanguinē de omnibus bestiis? Non vtique. Sed idcirco nominantur bestię & pisces in redhibitione carnis & sanguinis, quod magis exprimatur resurrectio etiam deuoratorum corporū, quum de ipsis deuoratoribus exactio edicitur. ^[243] Puto autem huius quoque diuinæ potestatis documentum idoneum Ionam, quum in corruptus vtraque substantia carne atque anima de aluo piscis euoluitur: & vtique triduo concoquendæ carni viscera ceti suffecissent, ^[244] quàm capulum, quàm sepulchrum, quàm senium requietæ atq; reconditæ alicuius sepulturæ. ^[245] Saluo eo quod & bestias, feròs in Christianum vel maximè nomen homines, vel ipsos etiam iniquitatis angelos figurauit, de quibus sanguis exigetur per vltionem pensandam. Quis ergo discendi magis affinis, quàm præsumendi, & credendi diligentior, quàm contendendi, & diuinę potius sapientiæ religiosus, quàm suæ libidinosus, audiens aliquid à Deo destinatum in carnes, & cutes, & nervos, & ossa, aliud quid hæc commentabitur, quasi non in hominem destinatur, quod in istas substantias prædicatur? Aut enim nihil in hominē destinatur non liberalitas, regni non seueritas iudicij, non quodcunque est resurrectio: aut si in hominem destinatur, necesse est in eas substantias destinatur, ex quibus homo structus est, in quem destinatur. Illud etiam de argutissimis istis demutatoribus ossuum, & carniū, & neruorum & sepulchrorum requiro, cur si quando in animam quid pronuntiatur, nihil aliud animam interpretantur, nec transfigurant eam in alterius rei argumētum. Quum verò in aliquam speciem corporalem quid edicitur, omnia potius asseuerant, quàm quod nominatur. Si corporalia parabola, ergo & animalia. Si non & animalia, ergo nec corporalia. Tam enim corpus homo, quàm & anima, vt non possit altera species admittere anigmata, altera excludere. ^[246] Satis hæc de Prophetico instrumento, ad Euangelia nunc prouoco, hic quoque occursum prius eidem astutiæ eorum, qui proinde & Dominum omnia in parabolis pronuntiasse contendunt, quia scriptū est: Hæc omnia locutus est Iesus in parabolis, & sine parabola non loquebatur ad illos, scilicet Iudæos. ^[247] Nam & discipuli: Quare, aiunt,

A re, aiunt, in parabolis loqueris? & Dominus: Propterea in parabolis loquor ad eos, ut videntes non videant, & audientes non audiant, secundum Esaiam. Quod si ad Iudæos in parabolis, iam non ad omnes: si non ad omnes in parabolis, iam non semper, nec omnia parabola, sed quædam & ad quosdam. Ad quosdam autem dum ad Iudæos. Nonnunquam planè & ad discipulos. Sed quomodo referat scriptura, considera. Dicebat autem & parabolam ad eos: ergo & non parabolam dicebat: quia non notaretur quum parabolam loquebatur, si ita semper loquebatur: ²⁴⁸ & tamen nullam parabolam non aut ab ipso inuenias edisseratam; ut de seminatore in verbi administratione, aut à commentatore Euangelij præluminatâ, ut iudicis superbi & viduæ instantis ad perseverantiam orationis; aut vtrò coniectandâ, ut arboris fici dilatae in spem, ad instar Iudaicæ infructuositatis. Quod si nec parabola obûbrant Euangelij lucem, tanto abest ut sententiæ & definitiones, quarum aperta natura est, aliter quàm sonant latenti. Definitionibus autem & sententijs Dominus edicit; siue iudicium, siue regnû Dei, siue resurrectionem: ²⁴⁹ Tolerabilius erit, inquit, Tyro & Sidoni in die iudicij, & Dicite illis quod aporinquauerit regnum Dei. & Retribuetur tibi in resurrectione iustorum. Si nomina absoluta sunt rerum, id est iudicij & regni Dei, & resurrectionis, ut nihil eorum in parabolam comprimi possit, nec ea in parabolas compellantur, quæ ad dispositionem & transactionem, & passionem regni, iudicij, & resurrectionis prædicantur: atq; ita corporalia defenduntur, ut corporalibus destinata, id est non spiritalia, quia non figurata. ²⁵⁰ Nam & ideò præstuximus tam corpus animæ quàm & carnis obnoxium esse mercedibus pro communi operatione pensandis, ne corporalitas animæ occasionem subministrans figurarum, corporalitatē carnis excludat: quum vtranque participem & regni, & iudicij, & resurrectionis oporteat credi: & nunc eò pergimus. uti corporalitatem carnalem propriè demonstramus à Domino significari in omni resurrectionis mentione, salua animali, quàm & ipsam pauci receperunt. [²⁵¹ Imprimis cum ad hoc venisse se dicit, uti quod perijt saluum faciat. Quid dicas perisse? hominem sine dubio. Totumne an ex parte? utique totum. Siquidem transgressio quæ perditionis humanæ causa est, tam animæ instinctu ex concupiscentia, quàm & carnis actu ex degustatione commissa, totum hominem elogio transgressionis inscripsit, atque exinde merito perditionis impleuit. Totus itaq; saluus fiet, qui perijt totus delinquendo totus: nisi si & ovis illa sine corpore amittitur, & sine corpore reuocatur. Nam si caro quoq; eius cū anima (quod pecus totum est) humeris boni pastoris aduehitur, ex vtraque utique substantia restituendi hominis exemplū est. Aut quàm indignum Deo, dimidium hominem redigere in salutem, penè minus facere quum etiam secularium principum plena semper ²⁵² indulgentia vindicetur. Diabolus validior in hominis iniuriam intelligitur, totum eum elidens: Deus infirmior renuntiabitur, non totum eum releuans. Atquin & Apost. suggerit. Vbi delictum abundauerit, illic gratiam superabundasse. Quomodo deniq; saluus habebitur, qui poterit & perditus dici? carne scilicet perditus, anima verò saluus: nisi quod iam & anima in perditio constitutur necesse est, ut salua effici possit. id enim saluum effici oportebit, quod perditum fuerit. ²⁵³ Porro autem recipimus animæ immortalitatem, ut perditam non in interitum credatur, sed in supplicium, id est in gehennâ. Et si ita est, iam non animam spectabit salus saluam, scilicet sua natura per immortalitatem, sed carnem potius, quàm interibilem constat apud omnes. Aut si & anima interibilis, id est non immortalis quod & caro, iam & carni forma illa ex æquo proficere debet, proinde mortali & interibili, qua id quod perit, saluum facturus est Dominus. Nolo nunc ²⁵⁴ contentioso fune deducere, hac, an illac hominem perditio depostulet, dum vtrunque eum salus destinet, in ambas substantias peræquata. Ecce enim ex quacunque substantia hominem perisse præsumperis, ex altera non perit. Saluus erit iam ex qua non perit, & saluus nihilominus fiet ex qua perit. Habes totius hominis restitutionem, dum & quodcunque eius perit, saluum facturus est Dominus: & quodcunque non perit, utique non erit perditurus. Quis vltra de vtriusque substantiæ securitate dubitauit, quum altera salutem consecutura sit, altera amissura eam non sit? Et tamen adhuc sensum rei exprimit Dominus: ²⁵⁵ Ego, dicens, veni non ut meam, sed ut patris qui me misit, faciam voluntatem. Quam oro te? ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo quicquam, sed resuscitem illud in nouissima die. Quid à patre Christus acceperat nisi quod & induerat? hominem sine dubio, carnis animæq; texturam. Neutrū ergo eorum quæ accepit, perire patietur: immò nec quicquā vtriusq; immò nec modicum, quod si modicum caro, ergo nec carnem, quia nec modicum, nec quicquā, quia nec quicquam. Atquin si non & carnem resuscitabit nouissima die, iam non modicum patietur perire de homine, sed pro tanta dixerim parte propè totū. Ingerens amplius: Hæc est patris voluntas, ut omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam: & resuscitem illum nouissima die: ²⁵⁶ plenitudinem exstruit resurrectionis. ²⁵⁷ Distribuit enim vtrique substantiæ per officia propriam mercedem salutis, & carni per quam filius aspiciabatur, & animæ per quam credebatur. Ergo dices, illis erit promissæ res, à quibus Christus videbatur. Sit planè ita, ut & ad nos eadem spes inde manuerit. Nam si videntibus & idcirco credentibus fructuosa tunc fuerunt opera carnis atq; animæ, multò magis nobis. ²⁵⁸ Feliciores enim (inquit) qui non viderunt & credunt: quando etsi illis negaretur carnis resurrectio, certè feliciores competisset. Quomodo enim felices, si ex parte perituri? [²⁵⁹ Sed & præcipit, eum potius timendum, ²⁶⁰ qui corpus & animam occidat in gehennâ, id est Dominum solum, non qui corpus occidat, animæ autē nihil nocere possint, id est humanas potestates. Ad eò hinc anima immorta-

lis natura recognoscitur, quæ non possit occidi ab hominibus & carnis esse mortalitatem, cuius sit occisio, atque ita resurrectionem quoque mortuorum carnis esse, quæ in gehennam nisi resuscitata non poterit occidi. Sed quoniam & hic de interpretatione corporis quæstio cauillatur, ego corpus hominis non aliud intellegam, quàm omnem istam struem carnis; quoquo genere materiarum concinnatur atque variatur, quod videtur, quod tenetur, quod denique ab hominibus occiditur. Sic & parietis corpus non aliud admittam quàm cæmenta, quàm saxa, quàm lateres. Siquis arcanum aliquod corpus inducit, ostendat, reuelet, probet ipsum esse etiam quod occidatur ab homine, & de illo erit dictum. Item si animæ corpus opponit, vacabit astutia. Cum enim vtrumque proponitur, corpus atque animam occidi in gehennam, distinguitur corpus ab anima, & relinquitur intelligi corpus id quod in promptu sit, caro scilicet: quæ sicut occiditur in gehennâ, si non magis à Deo timuerit occidi: ita & viuificabitur in vitam æternam, si maluerit ab hominibus potius interfici. Proinde si quis occisionem carnis atq; animæ in gehennam, ad interitum & finem vtriusq; substantiæ arripit, non ad supplicium, (quasi consumendarum, non quasi puniendarum) recordetur ignem gehennæ æternum prædicari, in pœnam æternam, & inde æternitatem occisionis agnoscat, propterea humanæ vt tēporali prætimendam. Tunc & æternas substantias credet, quarum æterna sit occisio in pœnam. Certè cum post resurrectionem corpus cum anima occidi habeat à Deo in gehennâ, satis de vtroq; constabit, & de carnali resurrectione, & de æterna occisione. Absurdissimum alioquin si idcirco resuscitata caro occidatur in gehennam, vt finiat, quod & non resuscitata pateretur. In hoc scilicet reficietur, ne sit, cui non esse iam euenit. Eidem nos spei fulciens, passerum quoque subiungit exemplum, ²⁶¹ quod ex duobus non cadat alter in terram sine Dei voluntate: vt & carnem quæ ceciderit in terram proinde credas & resurgere posse per eiusdem Dei voluntatem. Nam etsi passeribus hoc non licet, sed nos multis passeribus antistamus, eo quod cadentes resurgamus. Quorum denique capillos capitis omnes numeratos affirmans, saluos vtique re-promittit. Perituros enim quæ ratio in numerum rede-gisset? nisi quia hoc est, vt omne quod pater mihi dedit, non perdam ex eo quicquam: id est, nec capillum: sicut nec oculum, nec dentem. Ceterum vnde erit fletus & dentium frendor in gehenna, nisi ex oculis & dentibus? occiso scilicet etiam corpore in gehennam, & detruso ²⁶² in tenebras exteriores, quæ oculorum propria sunt tormenta. Siquis in nuptijs minus dignis operibus fuerit indutus, constringendus statim manibus & pedibus, vt potè qui cum corpore surrexit. Sic ergo & recumbere ipsum in Dei regno, & sedere in thronis duodecim Christi, & assistere tunc ad dexteram vel sinistram, & edere de ligno vitæ corporalis dispositionis fidelissima indicia sunt. [²⁶³ Videamus nunc an & Sadducæorum versutiam elidens, nostram magis sententiā erexerit. Causa opinor quæstionis, fuit destructio resurrectionis. Siquidem Sadducæi neque animæ, neque carnis admittunt salutem: & idcirco, ex qua vel maximè specie resurrectionis fides labefactatur, ex ea argumentum problemati suo accommodauerunt: ²⁶⁴ de carnis scilicet obtentu nupturæ necne post resurrectionem, sub eius mulieris persona, quæ septem fratribus nupta, in dubio haberetur, cui eorum restitueretur. Porro seruentur sensus tam quæstionis quàm responsionis, & controuersia occursum est. Si enim Sadducæi quidem respuebant resurrectionem, Dominus autem eam confirmabat, & scripturarum ignaros increpans, earum scilicet quæ resurrectionem prædicassent, & virtutis Dei incredulos, idoneæ vtique mortuis resuscitandis, postremo subiiciens, ²⁶⁵ Quoniam autem mortui resurgant: sine dubio & confirmando esse quod negabatur, id est resurrectionem mortuorum apud Deum viuorum, talem quoque eam confirmabat esse, qualis negabatur, vtriusque scilicet substantiæ humanæ. Neque enim si nupturos tunc negauit, idcirco nec resurrecturos demonstrauit. Atquin filios resurrectionis appellauit per eam quodammodo nasci habentes, postquam non nubent, sed resuscitati: similes enim erunt angelis, quæ non nupturi, quia nec morituri sed quæ transitori in statum angelicum, per indumentum illud incorruptibilitatis, per substantiæ resuscitatæ tamen, demutationem. Ceterum nec quæreretur, nupturi, siue morituri necne rursus essemus, si non eius vel maximè substantiæ restitutio in dubium vocaretur, quæ propriè & morte & nuptijs fungitur, id est carnis. Habes igitur Dominum confirmantem aduersus hæreticos Iudæorum, quod & nunc negatur apud Sadducæos Christianorum, solidam resurrectionem. [²⁶⁷ Sic etsi carnem ait nihil prodesse, ex materia dicti dirigendus est sensus. Nam quia durum & intollerabilem existimauerunt sermonem eius, ²⁶⁹ quasi verè carnem suam illis edendâ determinasset, vt in spiritu disponderet statū salutis, præmisit: Spiritus est qui viuificat. Atq; ita subiūxit: Caro nihil prodest, ad viuificandū scilicet. Exequitur etiā quid velit intellegi spiritū: Verba quæ locutus sum vobis, spiritus sunt, vita sunt. sicut & supra: Qui audit sermones meos, & credit in eum qui me misit, habet vitam æternam, & in iudicium non veniet, ²⁶⁹ sed transit de morte in vitam. Itaque sermonem constituens viuificatorem, quia spiritus & vita sermo, eundem etiam carnem suam dixit; quia & sermo caro erat factus, proinde in causam vitæ appetendus, & deuorandus auditu, & ruminandus intellectu, & fide digerendus. ²⁷⁰ Nam & paulò antè carnem suam panem quoq; cœlestem pronuntiarat, vrguens vsquequaq; per allegoriam necessariorum pabulorum, memoriam patrum, qui panes & carnes Ægyptiorum præuerterant diuinæ vocationi. Igitur conuersus ad recogitatus illorum, quia senserat dispergendos, Caro, ait, nihil prodest. Quid hoc ad destruendam carnis resurrectionem? quasi non liceat esse aliquid, quod etsi nihil profit, aliud tamen ei prodesse possit. Spiritus prodest, viuificat

Ioan. 6.

Matth. 8.

Matth. 13.

Matth. 8.

Matth. 22.

Matth. 22.

Matth. 8.

9.

Apoc. 2.

Matth. 20.

C. XXXVI

Matth. 22.

Ibid.

Luc. 20.

Matth. 22.

I. Cor. 15.

C. XXXVII.

Ioan. 6.

Ibid.

Ibid.

Ioan. 5.

Ioan. 6.

A viiificat enim. Caro nihil prodest, mortificatur enim. Itaque secundum nos magis collocavit vtriusque propositionem. Ostendens enim quid profit, & quid non profit, pariter illuminauit quid cui profit, spiritum scilicet carni mortificatæ viiificatorem. ²⁸¹ Veniet enim hora, inquit, quum mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent. Quid mortuum, nisi caro, & quid vox Dei, nisi sermo, & quid sermo, nisi spiritus? Merito carnem resuscitaturus quod factus est ipse, & ex morte quam passus est ipse, & ex sepulchro quò illatus est ipse. Deniq; quum dicit: Ne miremini quòd veniet hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & procedent: qui bona fecerunt, in vitæ resurrectionem: qui mala, in resurrectione iudicij: nemo iam poterit aliud mortuos interpretari, qui sint in monumentis, nisi corpora & carnem: quia nec ipsa monumenta aliud quàm cadaverum stabula. Siquidem & ipsi homines veteres, id est peccatores, id est mortui per ignorantiam Dei, quos monumenta intelligentes argumentantur hæretici, de monumentis processuri in iudicium, aperte prædicantur. Ceterum quomodo de monumentis monumenta procedent? ²⁷² Post dicta Domini, facta etiam eius quid sapere credamus de capulis, de sepulchris mortuos resuscitantis? Cui rei istud? Si ad simplicem ostentationem potestatis, aut ad præsentem gratiam redanimationis, non adeò magnū illi, denuò morituros suscitare. ²⁷³ Enimuerò si ad fidem potius sequestrandā futuræ resurrectionis, ergo & illa corporalis præscribitur de documentis sui forma. Nec sustinebo dicentes, idcirco tunc resurrectionem animæ soli destinatam in carnem quoque præcucurrissē, quia non potuisset aliter ostendi resurrectionem animæ inuisibilis, nisi per visibilis substantiæ resuscitationem; malè Deum norunt, qui non putant illum posse, quod non putant, & tamen sciunt potuisse, si instrumentū Ioannis norunt. Qui enim animas adhuc solas martyrum sub altari quiescentes conspectui subdidit, posset vtiq; & resurgentes oculis exhibere sine carne. At ego Deum malo decipere non posse, de fallacia solummodò infirmum, ne aliter documenta præmisissē quàm rem disposuissē videatur: immò ne si exēplum resurrectionis sine carne non valuit inducere, multò magis plenitudinem exempli in eadē substantia exhibere non possit. Nullū verò exēplum maius est eo, cuius exēplum est. Maius est, autē si animæ cū corpore resuscitabūtur in documentū sine corpore resurgēdi, vt tota hominis salus dimidiæ patrocinaueretur: quādo exemplorū conditio illud potius expeteret quod minus haberetur, animæ dico solius resurrectionē, velut gustū carnis etiam resurrectionis suo in tēpore. Atq; adeò secundum nostrā veri existimationē exempla illa mortuorum à Domino suscitatorum, commendabant quidem & carnis & animæ resurrectionem, ne cui substantiæ negaretur hoc donum, quæ tamen exempla eo minus aliquid ædebant (non enim in gloriā, nec incorruptibilitatem, sed in mortē aliam suscitabantur) quàm æderit Christus. ²⁷⁴ Resurrectionem Apostolica quoq; instrumenta testantur. nam & Apostolis nullū aliud negotium fuit dumtaxat apud Israël, quàm veteris Testamenti resignandi, & noui consignandi, & potius iam Dei in Christo concionandi. Ita & de resurrectione nihil noui intulerunt, nisi quòd & ipsam in gloriā Christi annuntiabant, de cetero simplici & nota iam fide receptā sine vlla qualitatis quæstione, solis refragantibus Sadducæis: adeò facilius fuit negari in totum mortuorum resurrectionem, quàm aliter intelligi. Habes Paulum apud summos sacerdotes sub tribus inter Sadducæos & Phariseos fidei suæ professorem: ²⁷⁵ Viri, inquit, fratres, ego Phariseus sum, filius Phariseorum, de spe nunc & de resurrectione iudicorū apud vos: vtiq; communi, ne quia iam transgressor legis videbatur, de præcipuo fidei totius articulo, id est de resurrectione, ad Sadducæos sapere existimaretur. Ita quam nolebat videri rescindere fidem resurrectionis, vtiq; confirmabat secundum Phariseos, respuens negatores eius Sadducæos. ²⁷⁶ Proinde & apud Agrippam nihil se ait proferre, citra quàm Prophetæ annuntiaffent. Ergo seruabat resurrectionem quoque qualem Prophetæ annuntiant. Nam & de resurrectione mortuorum apud Moysen scriptum commemorans, corporalem eam norat, in qua scilicet sanguis hominis exquiri habebit. Itaque talem prædicabat, qualem & Pharisei susceperant, & Dominus ipse defenderat, & Sadducæi ne talem quoq; crederent, in totum esse noluerant. ²⁷⁷ Sed nec Athenienses aliam intellexerant à Paulo portendi. denique irriserant, non irrifuri omnino, si animæ solius restitutionem ab eo audissent. Susceperant enim vernaculæ suæ Philosophiæ frequentiore præsumptionem. At vbi nationes præconium resurrectionis inaudita retrò ipsa nouitate concussit, & digna incredulitas rei tantæ quæstionibus fidem torquere cœpit, tunc & Apostolus ²⁷⁸ per totum penè instrumentum fidei huius spei corroborare curauit, & esse eam ostendens, & nondum transactam: & (de quo magis quærebatur) corporalem: & quod insuper dubitabatur, non aliter corporalem. ²⁷⁹ Nihil autem mirum, si & ex ipsius instrumento caperentur argumenta, ²⁸⁰ quum oporteat hæreses esse, quæ esse non possent, si non & perperam scripturæ intelligi possent. Nactæ denique hæreses duos homines ab Apostolo æditos, interiorem, id est animam, & exteriorem, id est carnem: salutem quidem animæ, id est interiori homini: exitium verò carni, id est exteriori adiudicauerūt: quia scriptum sit Corinthijs: Nam etsi homo noster exterior corrumpitur, ²⁸¹ sed interior renouatur de die & die. Porro nec anima per semetipsam homo, quæ figmento iam homini appellato postea inserta est: nec caro sine anima homo, quæ post exilium animæ cadaver inscribitur. Ita vocabulum homo confectarum substantiarum duarum quodammodò fibula est, sub quo vocabulo non possunt esse nisi coherentes. Porro Apostolus interiorem hominem non tam animam quàm mentem atque animum intelligi mauult, id est, non substantiam ipsam,

- Ephes. 3.* ²⁸² sed substantiæ saporem. Siquidem Ephesijs scribens, ²⁸³ in interiorē hominē habitare Christum; ²⁸⁴ sensibus utique intimandum Dominum significauit. Denique adiunxit: per fidem, & in cordibus vestris, & in dilectione. Fidem quidem & dilectionem, non substantiua animæ ponens, sed conceptiua. In cordibus autem dicens, quæ substantiua sunt carnis, iam & ipsum interiorē hominē carni deputauit, quem in corde constituit. Inspice nunc quomodo exteriorē quidem hominē corrumpi allegarit, interiorē verò renouari de die ac die. Nec illorū corruptelam carnis affirmes, quam ex die mortis in perpetuum defectura patiatur: sed quam in istius vitæ spatio ante mortem & vsque ad mortem vexationibus & pressuris, tormentis atque supplicijs, nominis causa experietur. Nam & homo interior hīc utique renouari habebit per suggestum spiritus, proficiens fide & disciplina de die ac die: non illic, id est non post resurrectionem: vbi non utique de die ac die renouari habemus, sed semel ad summam. De sequentibus discite: ²⁸⁵ Quod enim ad præsens est, inquit temporale & leue pressuræ nostræ per supergressum æternū gloriæ pondus perficiet in nobis, non intuentibus quæ videntur, id est passiones, sed quæ non videntur, id est mercedes. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ verò non videntur, æterna. Pressuras enim & læsuras, quibus corrumpitur homo exterior, vt leues & temporales, idcirco contemniendas affirmat, præferens mercedum æternarum inuisibilibum & gloriæ pondus in compensationem laborum, quos hīc caro patiendo corrumpitur. Adeo non illa est corruptio, quam in perpetuum carnis interitum, ad resurrectionem expellendam exteriori homini ascribunt. Sic & alibi: ²⁸⁶ Siquidem, ait, compatimur, vti & conglorificemur. Reputo enim non dignas esse passiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ in nos habet reuelari. Et hīc minora ostendit incommoda præmijs suis. Porro si per carnem compatimur, cuius propriè passionibus corrumpi, eiusdem erit & quod pro compassione promittitur. Atque adeo carni ascribit pressurarum proprietatem, ²⁸⁷ vt & suprā dicat: Quum venissemus autem in Macedoniam, nullam remissionem habuit caro nostra. Dehinc vt animæ daret compassionem: ²⁸⁸ In omnibus, inquit, compressi. Extrinsecus pugnam, debellantes scilicet carnem: intrinsecus timor, afflicta scilicet animam. Adeo etsi corrumpitur homo exterior, non vt amittens resurrectionem, sed vt sustinens vexationem corrumpi intellegatur, hoc non sine interiorē. Ita amborum erit etiam conglorificari, sicut & compati. Secundum collegia laborum, consortia etiam decurrant necesse est præmiorum. [²⁸⁹ Eandem adhuc sententiam exequitur, remunerationes vexationibus præferens. ²⁹⁰
- 2. Cor. 5.* Scimus enim, inquit, quoniam etsi terrena domus nostra huius tabernaculi dissoluatur, habemus domum non manufactam æternam in cœlis, id est, per hoc quod dissoluetur caro nostra per passiones, domicilium consecuturi sumus in cœlis. Meminerat Euangelicæ definitionis: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quia illorum est regnum cœlorum. Non tamen carnis restitutionem negauit, si compensationem mercedis opposuit, cum ipsi compensatio debeatur, cui dissolutio deputatur, scilicet carni. Sed quia domum dixerat, carnem, eleganter voluit & in mercedis comparatione vocabulo domus vti, ipsi domui quæ dissoluetur per passionem, meliorem domum repromittens per resurrectionem. Nam & Dominus multas mansiones quasi domus, apud patrem re-promittit. Quanquam & de domicilio mundi potest intelligi, quo dissoluto æterna sedes repromittatur in cœlis: quia & quæ sequuntur, ad carnem manifestè pertinentia, ostendunt priora non ad carnem pertinere. Diuisionem enim facit Apostolus, quum subiicit: ²⁹¹ Nam & in hoc ingemiscimus; *1. Thess. 4.* domicilium nostrum, quod de cœlo est, superindui desiderantes; siquidem exuti non nudi inueniamur, id est, ante volumus superinduere virtutem cœlestem æternitatis, quam carne exuamur. Huius enim gratiæ priuilegium illos manet, qui ab aduentu Domini deprehendentur in carne, & propter duritias temporū Antichristi merebuntur compendio mortis per demutationē expunctæ concurrere cum resurgentibus, sicut Thessalonicensibus scribit. Hoc enim dicimus vobis in sermone Domini, quod nos qui viuimus, qui remanemus in aduētū Domini, non præueniemus eos qui dormierunt. ²⁹² Quoniam ipse Dominus in iussu & voce archangeli & in tuba Dei descendet de cœlo, & mortui in Christo resurgent primi. Dehinc nos cum ipsis simul rapiemur in nubibus obuiam Domino in aëre & ita semper cum Domino erimus. [²⁹³ Horum demutationem ad Corinthios dedit, dicens: ²⁹⁴
- CA. LXII*
1. Cor. 15. Omnes quidem resurgemus, non autem omnes demutabimur, ²⁹⁵ in atomo, in momentaneo motu oculi, in nouissima tuba: Sed illi scilicet soli qui inuenientur in carne. ²⁹⁶ Et mortui, inquit, resurgent, & nos demutabimur. Hac ergo prius dispositione prospecta, reliqua reuocabis ad superiorem sensum.
- 2. Cor. 5.* Nam quum adiicit, Oportet enim corruptiū istud induere incorruptelam, & mortale istud induere immortalitatem; hoc erit illud domicilium de cœlo, ²⁹⁷ quod gementes in hac carne superindui desideramus, utique super carnem in qua deprehendemur, quia grauari nos ait, qui sumus in tabernaculo, quod nolimus exui, sed potius superindui, vti deuoretur mortale à vita scilicet dum demutatur, superinduendo quod est de cœlis. Quis enim non desiderabit, dum in carne est, superinduere immortalitatem, & continuare vitam lucrifacta morte per vicariam demutationem, ne inferos experiat, vsque nouissimum quadrantem exacturos? Ceterum demutationem etiam post resurrectionem consecuturus est, inferos iam expertus. Abhinc enim definimus, carnem quidem omni modo resurrectionem, atque illam ex demutatione superuentura habitum angelicum suscepturam. Aut si in his

A his solis qui inuenientur in carne, demutari eam oportebit, uti deuoretur mortale à vita, id est caro ab illo superindumento cœlesti & æterno: ergo qui mortui deprehendentur, vitam non consequentur, priuati iam materia, & ut ita dixerim, esca vitæ, id est carne. Aut necesse est recipiant eam & illi: ut & in ipsis mortale deuorari possit à vita, si vitam sunt consequuturi. Sed in mortuis, inquis, iam deuoratum erit mortale istud. Non utique in omnibus.²⁹⁸ Quantos enim licebit vel pridianos inueniri, tam recentia cadauera, ut nihil in illis deuoratum videri possit? Vtique enim deuoratum non aliud existimas, quàm interceptum, quàm abolitum, quàm omni sensu ereptum: quod comparere omni genere cessauerit. Nec Gigantum autem antiquissima cadauera deuorata constabit, quorum crates adhuc viuunt.²⁹⁹ Diximus iam de isto alibi.³⁰⁰ Sed & proximè in ista ciuitate³⁰¹ quum Odei fundamenta tot veterum sepulcrarum sacrilega collocarentur; quingentorum ferè annorum ossa adhuc succida, & capillos olentes populus exhorruit. Constat non tantum ossa durare, verum³⁰² & dentes incorruptos perennare, quæ ut semina retinentur fructificaturi corporis in resurrectione. Postremò etsi tunc deuoratum inuenietur mortale in omnibus mortuis, certè à morte, certè ab æuo, certè per ætatem; nunquid à vita, nunquid à superindumento, nunquid ab immortalitatis ingestu? Porro qui ab his ait deuoratum iri mortale, ab alijs negauit. Et utique hoc à diuinis viribus, non à naturalibus legibus perfici præstarique conueniet. Ergo cum à vita habeat deuorari quod mortale est, id exhiberi omnifariam necesse est ut deuoretur, & deuorari ut demutetur. Si ignem dicas accendi oportere, non potes id per quod accenditur, alibi necessarium adfirmare, alibi non. Sic & cum infulcit: Siquidem exuti non nudi inueniamur, de eis scilicet qui non in vita, nec in carne deprehendentur à die Domini, non aliàs negauit nudos, quos prædixit exutos, nisi quia & reuestitos voluit intelligi eadem substantia, qua fuerant spoliati. Ut nudi enim inuenientur, carne deposita, vel ex parte discissa siue detrita. Et hoc enim nuditas potest dici. Dehinc & recipient eam, ut redinduti carnem, fieri possint etiam super induti immortalitatem. Superindui enim nisi vestito iam conuenire non poterit. [³⁰³ Proinde quum dicit: ³⁰⁴ Itaque confisi semper, & scientes quod quum immorari in corpore, peregrinamur à Domino; per fidem enim incedimus non per speciem; manifestum est hoc quoque non pertinere ad offuscationem carnis quasi separantis nos à Domino. Et hic enim exortatio fastidiendæ vitæ huius obuertitur, siquidem peregrinamur à Domino quàm diu viuimus. Per fidem incedentes, non per speciem, id est spe, non re, & idèò subiungit: ³⁰⁵ Fidentes autem & bonum ducentes magis peregrinari à corpore & immorari ad Dominum, scilicet ut per speciem magis incedamus quàm per fidem, per rem potius quàm per spem. Vides quàm hic & corporum contemptum ad martyriorum præstantiam referat. Nemo enim peregrinatus à corpore statim immoratur penes Dominum, ³⁰⁶ nisi ex martyrij prærogatiua, paradiso scilicet non inferis ³⁰⁷ deuersurus. Defecerant autem Apostolo verba ad significandum de corpore excessum? An ratione etiam nouè loquitur? temporalem enim absentiam à corpore volens significare, peregrinari nos ab eo dixit, quoniam qui peregrinatur, etiam reuertetur in domicilium. Exinde etiam ad omnes: ³⁰⁸ Et idèò gestimus, inquit, siue peregrinantes, siue immorantes placibiles illi esse. Omnes enim manifestari nos oportet ³⁰⁹ ante tribunal Christi. Si omnes, & totos: si totos, & interiores & exteriores, id est tam animas quàm & corpora, ³¹⁰ uti vnusquisque, inquit, reportet per corpus secundum quæ gessit, bonum, siue malum. Hoc iam quomodo legas, quæro. quasi turbatè enim per hyperbaton struxit, vtrumne quæ per corpus reportanda erunt, an quæ per corpus gesta sunt. Sed & si quæ per corpus reportanda sunt, corporalis indubitatè resurrectio est: & si quæ per corpus gesta sunt, per corpus utique pensanda sunt, per quod & gesta sunt. Ita & totus hic à capite tractatus Apostoli tali clausula detextus qua carnis resurrectio ostenditur, secundum hæc erit intelligendus quæ cum clausula consonant. [³¹¹ Si enim adhuc ad superiora respectes, vnde mentio hominis exterioris & interioris inducta est, nonne & dignitatem & spem carnis integram inuenies? Dum enim de lumine quod illuxerit Deus in cordibus nostris ³¹² ad illuminationem agnitionis gloriæ suæ in persona Christi, dicit habere nos thesaurum istum in testaceis vasis, scilicet in carne, vtrumne quia testacea est, secundum originem, scilicet ex limo destruetur, an quia diuini thesauri conditorium est, extolletur? Atquin si lumen ipsum Dei illud verum quod est in persona Christi, vitam in se continet, eaque vita cum lumine committitur in carnem, peritura est in quam vita committitur? Planè sic periturus & ipse thesaurus. perituris enim peritura creduntur, sicut veteribus vtribus nouum vinum. Cum item subiicit: Semper mortificationem Christi Iesu circumferentes in corpore nostro, qualis ista res est quæ post Dei templum, iam & sepulchrum Christi potest dici? Cur autem mortificationem Domini circumferimus in corpore? ³¹³ uti & vita Iesu, inquit, manifestetur. Vbi? in corpore nostro. In quo? in mortali ergo in carne planè mortali, secundum culpam, sed & vitali secundum gratiam, vide quantam, ut in illa vita Christi manifestetur. In re ergo aliena salutis, sed in substantia perpetuæ dissolutionis, manifestabitur vita Christi æterna, iugis, incorrupta, iam & Dei vita? aut cuius temporis vita Domini manifestabitur in corpore nostro? Illa quidem quam vixit vsque in passionem, quæ non modò apud Iudæos in manifesto fuit, verum etiam omnibus nunc gentibus prodita est. Adeò eam significat ³¹⁴ quæ portas adamantinas mortis, & æneas seras inferorum infregit, quæ exinde iam nostra est. Denique manifestabitur in corpore.

quando? post mortem. quomodo? dum resurgimus in corpore, sicut & Christus. Ne enim quis argumentetur, nunc habere manifestari vitam Iesu in corpore nostro per disciplinam sanctitatis & patientiæ, & iustitiæ, & sapientiæ, quibus Domini vita floruerit, providentissima Apostoli intentio ingerit: ³⁵ Si enim nos qui vivimus, in mortem tradimur, propter Iesum, ut vita eius manifestetur in corpore nostro mortali. Adeo defunctis nobis hoc ait, futurum in corpore nostro. Quod si tunc, quomodo nisi resuscitato eo? (proinde & in clausula: Scientes, ait, quod qui suscitavit Iesum, ³⁶ & nos suscitabit cum ipso, qui iam resurrexit à mortuis) nisi quia: cum ipso, sicut ipsum, sapit. Si verò sicut ipsum, non utique sine carne. [³⁷ Sed & rursus alia cecitate in duos homines impingunt, in veterem & in novum, monente Apostolo, deponere nos veterem hominem ³⁸ qui corrumpitur per concupiscentiam seductionis, renouari autem spiritus sensus, & induere novum hominem qui secundum Deum conditus est, in iustitia, & religione veritatis, ut & hic ad duas substantias distinguendo, vetustatem ad carnem, novitatem ad animam, corruptionem perpetuam veteri defendat, id est carni. Porro si secundum substantias, nec anima novus homo, quia posterior, nec caro ideo vetus, quia prior. quantum enim temporis inter manum Dei & adflatum? ausim dicere, etiam si multò prior anima quam caro, eo ipso quod anima impleri se expectavit, priorem eam fecit. Omnis enim consummatio atque perfectio, ³⁹ etsi ordine postumat, effectu tamen anticipat. Magis illud prius est, sine quo priora non possunt. Si caro vetus homo, quando istud? à primordio? atquin Adā novus totus, & ex novo vetus nemo. nam & exinde à benedictione genituræ, caro atq; anima simul fiunt sine calculo temporis, ut simul quæ in utero etiam figurantur. ⁴⁰ quod docuimus IN COMMENTARIO ANIMÆ, ⁴¹ contemporat fœtu, coætaneant natu, duos istos homines sanè ex substantia duplici, non tamen & ætate, sic unū ædunt, dum prior neuter est. Citius est totos nos aut veteres aut novos esse: quā enim alterū possumus esse, nescimus. Sed Apostolus veterē hominem manifestè notat. ⁴² Exponentes enim, inquit, secundū pristinam conversationem veterem hominem, non secundum alicuius substantiæ senium. Neque enim carnem præcipit deponamus, sed quæ & alibi carnalia ostendit, opera non corpora accusans, de quibus & hic subiicit: Deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque ad proximum suum, quoniam membra alterutrum sumus. Irascimini autem, & nolite delinquere. Sol non occidat super iracundiā vestram. Neq; dederitis locum diabolo. Qui furabatur, iam non furetur, immò potius laboret operando manibus, uti habeat impartire indigenti. Omnis sermo turpis non procedat ex ore vestro, sed si quis optimus ad ædificationem fidei, ut gratiam audientibus præstet. Et nolite contristare spiritum Dei sanctum in quo signati estis, in redemptionis die. Omnis amaritudo & ira & clamor & blasphemia & indignatio auferatur à vobis, cum omni malitia. Estote autem in alterutrum benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & Deus vobis donavit in Christo. Igitur qui carnem veterem hominem existimant, cur non mortem sibi properant, ut vetere homine deposito præceptis Apostoli occurrant? Nos enim qui totam fidem in carne administrandam credidimus, immò & per carnem cuius est & os ad proferendum optimum quemq; sermonem, & lingua ad non blasphemandum, & cor ad non indignandū, & manus ad operandum & largiendum tam vetustatē hominis quā novitatem, ad moralem non ad substantiale differentiam pertinere defendimus. Atq; ita pariter agnoscimus, hominē qui secundū pristinam conversationem vetus fuerit, eundem & corrumpi ita dictum secundum concupiscentiam seductionis, quemadmodum & veterem secundum pristinam conversationem, non secundum carnem per interitum perpetuum. Ceterum carne tam saluum quā eundem, ut potè vitiosam disciplinā, non corpulentiam exutum. [⁴³ Talem ubique Apostolum recognoscas, ita carnis opera damnantem, ut carnem damnare videatur: sed ne ita quis existimet, ex aliorum vel coheretium sensuum suggestu procurantem. ⁴⁴ Nam & dicens: Eos qui in carne sunt, Deo placere non posse, statim de pravo intellectu ad integrū reuocat, adiiciens: Vos autē non estis in carne, sed in spiritu. Eos enim quos in carne esse cōstabat, negando in carne esse, in operibus carnis non esse mōstrabat. Atq; ita illos demū Deo placere nō posse non qui in carne essent, sed qui carnaliter viverent: placere autem illos Deo, qui in carne positi, secundū spiritum incederent. Et rursus: ⁴⁵ Corpus quidem ait, mortuū, sed propter delinquentiam, sicut spiritū vitam propter iustitiam. Vitam autem morti opponens in carne constitutē, sine dubio illic & vitam repromisit ex iustitia, ubi mortē determinavit ex delinquentia. Ceterum frustra opposuit vitam morti, si non est illic ubi est & ipsa cui eam opposuit, excludendæ utiq; de corpore. Porro si vita mortē de corpore excludit, non potest id perficere, nisi illud penetret ubi est quod excludit. Et quid ego nodosius, cum Apostolus absolutius? ⁴⁶ Si enim, inquit, spiritus eius qui suscitavit Iesum, habitat in vobis, qui suscitavit Iesum à mortuis, vivificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritum eius in vobis: ut & si animam quis corpus mortale præsumpserit, quum hoc & carnem negare non possit, carnis quoque resuscitationem cogatur agnoscere secundum eiusdem status communionem. Ex sequentibus adhuc discas opera carnis damnari, non ipsam. Itaque fratres, ait, debitores sumus non carni ut secundum carnem vivamus; si enim secundum carnem vixeritis, futurum est ut moriamini: si verò spiritu actus carnis mortificaveritis, viuetis. Porro ut ad singula quæque respondeā, si in carne constitutis secundum spiritum tamen degentibus salus repromittitur, iam non caro aduersatur salutis, sed operatio carnis. Operatione autem carnis exclusa quæ causa est mortis, salva iam

2. Cor. 4.

Ibid.

CA. XLV.

Ephes. 4.

Ibid.

Gal. 5.

Ephes. 4.

Psalm. 4.

Ephes. 4.

C. XLVI.

Rom. 8.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

A iam caro ostenditur causa carens mortis. ³²⁸ Lex enim, inquit, spiritus vitæ in Christo Iesu manumisit me à lege delinquentiæ & mortis: certè quam præmisit: habitare in membris nostris. Ergo iam membra nostra lege mortis non tenebuntur, quia nec delinquentiæ, à quibus manumissa sunt. Quod enim inualidum erat legis in quo infirmabatur per carnem, misso Deus filio suo in simulacro carnis delinquentiæ, & per delinquentiam damnauit delinquentiam in carne, non carnem in delinquentia: neque enim domus cum habitatore damnabitur. ³²⁹ Habitare enim peccatū dixit in corpore nostro. Damna autem delinquentia, caro absoluta est: sicut indemnata ea, legi mortis & delinquentiæ obstricta est. ³³⁰ Sic & sensum carnis mortem appellauit, dehinc & inimicitiam ad Deum, sed non carnem ipsam. Cui ergo, dices, reputabitur sensus carnis, si non substantiæ ipsi? Planè si probaueris aliquid carnis de suo sapere. Si verò sine anima nullius est sensus, intellege sensum carnis ad animam esse referendum, carni interdum deputatum, quia per carnem administratur: Et ideo habitare ait delinquentiam in carne, quia & anima à qua delinquentia inducitur, inquilina est carnis, mortificatæ quidem, sed non suo, verum delinquentiæ nomine. Nam & alibi: ³³¹ Quomodo, inquit, etiam nunc velut viuentes in mundo sententiam fertis? non ad mortuos scribens, sed ad eos qui desinere deberent, mundialiter viuere. [³³² Hæc enim erit vita mundialis, ³³³ quam veterem hominum dixit confixum esse Christo, non corporalitatem, sed mortalitatem. Ceterum si non ita accipimus, non est corporalitas nostra confixa, nec crucem Christi caro nostra perpeffa est, sed quemadmodum adiecit, vti euacuetur corpus delinquentiæ, per emendationem vitæ, non per interitum substantiæ, sicut ait, vti hætenus delinquentiæ seruiamus. Et vt hac ratione commortui Christo credamus quòd etiam conuiuemus illic. Sic enim, inquit, & vos reputate mortuos quidem vos, cuiam? carni? non sed delinquentiæ. Ergo salui erunt carni, viuentes autem Deo in Christo Iesu, per carnem vtique cui mortui non erunt: delinquentiæ scilicet mortui, non carni. Nam & adhuc ingerit: Ne ergo regnauerit in corpore vestro mortali delinquentia, ad obaudiendum illi, & ad exihendum membra vestra arma iniustitiæ delinquentiæ. Sed exhibete vosmetipsos Deo velut ex mortuis viuos, non velut viuos, sed velut ex mortuis viuos: & membra vestra arma iustitiæ. Et rursus, ³³⁴ Sicut exhibuistis membra vestra famula immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita & nunc exhibete membra vestra famula iustitiæ in sanctificium. Quum enim serui essetis delinquentiæ liberi eratis iustitiæ. Quem ergo fructum habebatis super his, de quibus nunc confundimini? finis enim illorum mors. Nunc verò liberi facti à delinquentia, famulati autem Deo, habetis fructum vestrum in sanctificium, finem autem vitam æternam. Stipendia enim delinquentiæ mors, donatiuum autem Dei, vita æterna in Christo Iesu Domino nostro. Ita per totam hanc sensuum seriem ab iniustitia & delinquentia membra nostra diuellens, & iustitiæ & sanctimoniæ adiungens, & transferens eadem à stipendio mortis ad donatiuum vitæ æternæ, carni vtique compensationem salutis repromittit, cui nullam omninò competisset imperari propriam sanctimoniæ & iustitiæ disciplinam, si non ipsius esset & præmium disciplinæ, ³³⁵ sed nec ipsum baptisma committi, si per regenerationem, non etiam restitutioni inauguraretur, hoc quoque Apostolo ingerente: ³³⁶ An ignoratis quòd quicumque in Christum Iesum tincti sumus, in mortem eius tincti sumus; consepulti ergo illi sumus post baptisma in mortem, vti quemadmodum surrexit Christus à mortuis, ita & nos in nouitate vitæ incedamus. Ac ne de ista tantum vita putes dictum, quæ ex fide per baptisma in nouitate incedenda est, prouidentissimè adstruit: Si enim consati sumus simulacro mortis Christi, simul & resurrectionis erimus. Per simulacrum enim morimur in baptismo, sed per veritatem resurgemus in carne, sicut & Christus. ³³⁷ Vt sicut regnavit in morte delictum, ita & gratia regnet per iustitiam in vitam sempiternam, per Iesum Christum Dominum nostrum. Quomodo ita, si non æquè in carne? vbi enim mors, ibi & vita post mortem, quia & vita ibi antè, vbi postea mors. Nam si regnū mortis nihil operatur quàm carnis dissolutionem, proinde vitam contrariā morti, contrarium oportet operari, id est carnis redintegrationem, vti sicut deuorauerat mors inualecendo, ita & mortali deuorato ab immortalitate, audire possit: Vbi est mors aculeus tuus? vbi est mors conuentio tua? Sic enim & gratia illic superabundabit, vbi & iniquitas abundabit. Sic & virtus in infirmitate perficietur; ³³⁸ quod perijt saluum faciens, quod mortuum est viuificans, quod percussum est sanans, quod languit medicans, quod ereptum est redimens, quod famulatum est liberans, quod seductum est reuocans, quod elisum est suscitans. ³³⁹ Et quidem de terra in cælum, vbi nostrum municipium Philippenses quoque ab Apostolo discunt: Vnde & salutificatorem nostrum expectamus Iesum Christum, qui transfigurabit corpus nostræ humilitatis, conformale corpori gloriæ suæ, sine dubio post resurrectionem, quia nec ipse Christus glorificatus est ante passionem. Hæc erunt corpora nostra quæ Romanos obsecrat exhibere, hostiam viuam, sanctam, placibilem Deo. Quomodo viuam, si peritura sunt? quomodo sanctam, si profana sunt? ³⁴⁰ quomodo placibilem, si damnata sunt? Age iam quod ad Thessalonicenses ³⁴¹ vt ipsius solis radio putem scriptum, ita claret, qualiter accipient lucis fugæ isti scripturarum: ³⁴² Ipse autem Deus pacis sanctificet vos totos? Non sufficit, sed sequitur: Et integrum corpus vestrum, & anima, & spiritus sine querela conseruentur in præsentia Domini. Habes omnem substantiam hominis saluti destinata, nec alio tempore quàm in aduentu Domini, qui clavis est resurrectionis. [³⁴³ Sed caro, inquis, & sanguis regnum Dei ³⁴⁴ hæreditate possidere non

Ibid.

Rom. 7.

Rom. 8.

Rom. 7.

Rom. 8.

Rom. 7.

Coloss. 2.

C. XLVII

Rom. 6.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Ibidem.

Ibid.

Rom. 5.

1. Cor. 15.

Rom. 5.

2. Cor. 12.

Ezech. 34.

Philipp. 3.

Rom. 12.

1. Thess. 5.

C. XLVIII

1. Cor. 15.

Atemus enim præceptiuo modo, dicens, huic tempori loquitur, in quo homo nulla alia substantia est, quam caro & anima, aut si quam aliam, id est, cœlestem substantiam hæc fides spectat, huic tamen re-promissa sit, cui ad illam elaborare mandatur. Quum igitur imaginem & choici & cœlestis in conuersatione constituat, illam eierandam, hanc verò sectandam, dehinc adiungat: Hoc enim dico (id est, propter ea quæ suprà dixi: coniunctio est enim sensus supplementum antecedentibus reddens) quod caro & sanguis regnum Dei hæreditate possidere non possunt, nihil aliud intelligi mandant carnem & sanguinem, quam supradictam imaginem choici: quæ si conuersatione censetur vetustatis, conuersatio autem vetustatis non capit Dei regnum, proinde caro & sanguis non capiendo Dei regnum ad conuersationem rediguntur vetustatis. Planè si nunquam Apostolus pro operibus substantiam posuit, nec hinc ita vtatur. ³⁶ Si verò in carne adhuc constitutos negauit esse in carne, in operibus carnis negans esse, formam eius subruere non debes, non substantiam, sed opera substantiæ alienantis à Dei regno. Quibus etiam ad Galatas manifestatis, prædicere se & prædixisse profitetur, quod qui talia agunt, regnū Dei non sunt hæreditate consecuturi, non portantes scilicet imaginem cœlestis, sicut portauerant choici, ideoque ex vetere conuersatione, nihil aliud deputandi, quam caro & sanguis. Nam etsi subito in hanc definitionem erupisset Apostolus: eliminandam carnem & sanguinem à Dei regno, sine vllius suprà sensus præstructione, nonne duas istas substantias proinde hominem veterem interpretaremur carni & sanguini deditum, id est, esui & potui, cuius sit dicere aduersus fidem resurrectionis: Manducemus & bibamus, cras enim moriemur? Et hoc enim infulciens Apostolus, carnem & sanguinem de fructibus ipsorum manducandi & bibendi suggillauit. ³⁷ Sed & omissis huiusmodi interpretationibus carnis & sanguinis opera taxantibus, ipsas quoque substantias non aliter, quam sunt, intellectas licebit resurrectioni vindicare. Non enim resurrectio carni & sanguini directò denegatur, sed Dei regnum quod obuenit resurrectioni ³⁸ (est autem & in iudicium resurrectio) immò & confirmatur carnis resurrectio generalis, quum specialis excipitur. Dum enim in quem statum non resurgat edicitur, in quem resurgat subauditur. Atque ita dum pro meritis distinctionem resurrectionis opus substantiæ non genus patitur, apparet hinc quoque carnem & sanguinem nomine culpæ non substantiæ arceri à Dei regno nomine tamen formæ resurgere in iudicium, quia non resurgant in regnum. Adhuc dicam: Caro & sanguis regnum Dei hæreditate possidere non possunt. Merito sola & per semetipsa, vt ostenderet adhuc spiritum illis necessarium. Spiritus enim est qui viuificat in regnum Dei, caro nihil prodest. Prodesse tamen illis aliud potest, id est, spiritus & per spiritum opera quoque spiritus. Resurgunt itaque ex æquo omnis caro & sanguis in qualitate sua. Sed quorum est adire regnum Dei, inducere oportebit vim incorruptibilitatis & immortalitatis, sine qua regnum Dei adire non possunt, antequam consequi eam possint. Merito ergo caro & sanguis (vt diximus) sola regnum Dei capere deficiunt. Iam verò quum deuorari habeat corruptiuius istud ab incorruptibilitate, id est, caro: & mortale istud ab immortalitate, id est, sanguis post resurrectionem ex demutatione, merito demutata ac deuorata caro & sanguis, regnum Dei hæreditati possidere possunt, non tamen non resuscitata. ³⁹ Sunt qui carnem & sanguinem Iudaismum velint accipi propter circumcisionem, alienum & ipsum à Dei regno, quia & ille vetustati deputetur, & hoc titulo iam & alibi ab Apostolo denotetur, qui post reuelatum in se filium Dei, ad euangelizandum eum in nationibus, ⁴⁰ statim non retulerit ad carnem & sanguinem, id est, ad circumcisionem, id est, ad Iudaismum sicut ad Galatas scribit. ⁴¹ Sed pro omnibus iam stabit quod in clausulâ reseruauimus, etiam pro Apostolo ipso, reuera maximæ inconsiderantiæ reuincendo, si tam abruptè, quidam volunt, clausis (quod aiunt) oculis, sine distinctione, sine conditione, omnem passim carnem & sanguinem à regno Dei extrusit, vtique & ab ipsa regia cœlorum, ⁴² quum illic adhuc sedeat Iesus ad dexteram patris, homo etsi Deus: Adam nouissimus etsi sermo primarius, caro & sanguis, ⁴³ etsi nostris puriora, idem tamen & substantia & forma qua ascendit, ⁴⁴ talis etiam descensurus vt angeli adfirmant; agnoscendus scilicet eis qui illum conuulnerauerunt. ⁴⁵ Hic sequester Dei atque hominum appellatus ex vtriusque partis deposito commissio sibi, carnis quoque depositum seruat in semetipso, arrabonem summæ totius. ⁴⁶ Quemadmodum enim nobis arrabonem spiritus reliquit, ita & à nobis arrabonem carnis accepit, & vexit in cœlum pignus totius summæ illuc quandoque redigendæ. Secura estote caro & sanguis, vsurpatis & cœlum & regnum Dei in Christo. Aut si negent vos in Christo, negent & in cœlo Christum, qui vobis cœlū negauerunt. ⁴⁷ Ita nec corruptela, inquit, incorruptelam hæreditati habebit, non vt carnem & sanguinem existimes corruptelam, quando ipsa sint potius obnoxia corruptelæ, per mortem scilicet. Siquidem mors est, quæ carnem & sanguinem non modò corrumpit, verum etiam consumit. Sed quoniam opera carnis & sanguinis non posse consequi regnum Dei edixerat, quò magis hoc exaggeraret, ipsi quoque corruptelæ, id est, morti cui carnis & sanguinis opera proficiunt, hæreditatem incorruptelæ ademit. Nam & paulò post ipsius mortis quodammodò mortem expressit: ⁴⁸ Deuorata est mors dicens, in contentione. Vbi est mors aculeus tuus? Vbi est mors contentio tua? Aculeus autem mortis delinquentia, hæc erit corruptela. Virtus autem delinquentiæ lex. ⁴⁹ Illa alia sine dubio, quam constituit in membris suis militantem aduersus legem animi sui, ipsam scilicet vim delinquendi contra voluntatem. ⁵⁰ Nam & suprà nouissimum inimi-

Ibid.

Rom. 8.

Gal. 5.

1. Cor. 15.

Ibid.

CAP. I.

Ibid.

Ioan. 5.

1. Cor. 15.

Ioan. 6.

1. Cor. 15.

Gal. 1.

CA. II.

Marc. 16.

1. Cor. 15.

Act. 1.

Ioan. 19.

1. Tim. 2.

2. Cor. 5.

1. Cor. 15.

Ibid.

Rom. 7.

1. Cor. 15.
Ibid.

CA. LII.
2. Cor. 15.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Psal. 48.
1. Cor. 15.

Ibid.

Gen. 3.
1. Cor. 5.

Ibid.

C. LIII.

icum mortem euacuari ait. Hoc modo nec corruptela hereditatem incorruptelae consequetur, id est, nec mors perseverabit. Quando & quomodo defectura? Quum in atomo, in momentaneo oculi motu, in nouissima tuba & mortui resurgent incorrupti. Qui hi, nisi qui ante corrupti, id est, corpora, id est caro & sanguis? & nos demutabimur. De qua habitudine nisi in qua deprehendemur? Oportet enim corruptium, istud induere incorruptionem & mortale istud induere immortalitatem. Quid mortale, nisi caro? quid corruptium, nisi sanguis? ac ne putes aliquid aliud sentire Apostolum prouidentem tibi, ut de carne dictum intelligas laborantem, quum dicit istud corruptium, & istud mortale, cutem ipsam tenens dicit. Certè istud nisi de subiecto, nisi de comparenti pronuntiasse non potuit. Demonstrationis corporalis est verbum. Aliud autem corruptium, aliud corruptela: & aliud mortale, & aliud mortalitas. Aliud enim quod patitur, aliud quod pati efficit. Ita quæ patiuntur corruptelam & mortalitatem, caro scilicet & sanguis, ea necesse est patiantur & incorruptelam & immortalitatem: ³⁷¹ Videamus iam nunc quo corpore venturos mortuos disputet. Et benè quod erupit statim ostendere, quasi quis eiusmodi quærat. ³⁷² Stulte, inquit, tu quod seminas, non viuificatur, nisi mortuum fuerit. Hoc ergo iam de exemplo seminis constet, non aliam viuificari carnem, quam ipsam quæ erit mortua. Et ita sequentia relucebunt Nihil enim aduersus regulam exempli licebit intellegi, ne quia sequitur & quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, idcirco aliud resurrecturum corpus, quam quod moriendo seminatur, existimes. Ceterum excidisti ab exemplo. Nunquam enim frumento seminato & in terra dissoluto hordeum erumpit & non id ipsum genus grani, eademque natura & qualitate & forma. Denique vnde? si non id ipsum: & corruptela enim ipsum est, dum ipsius est. Non enim & suggerit, quomodo? Non quod futurum est corpus seminatur, dicens; sed nudum granum: si fortè frumenti aut alicuius eiusmodi. Deus autè dat illi corpus prout vult. certè ei grano quod nudum seminari ait. Certè, inquis. Ergo saluum est cui dare habet Deus corpus. Quomodo autem saluum est si nusquàm est, si non resurgit, si non id ipsum resurgit? Si non resurgit, saluum non est. Si non est & saluum, accipere corpus à Deo non potest. Sed enim saluum omni modo constat. Ad quid ergo dabit illi Deus prout vult corpus, habenti utique proprium corpus illud nudum, nisi ut iam non nudum resurgat? ergo additum erit corpus quod corpori superstruitur, nec exterminatur illud cui superstruitur, sed augetur. Saluum est autem quod augetur. ³⁷³ Seritur enim solummodo granum sine folliculi veste, sine fundamento spicæ, sine munimento aristæ, sine superbia culmi. Exurgit autem copia feceratum, compagine ædificatum, ordine structum, cultu munitum, & viqueque vestitum. Hæc sunt ei corpus à Deo aliud, in quod non abolitione, sed ampliatione mutatur. ³⁷⁴ Et vniqueque seminum suum corpus deputauit non suum, id est, non pristinum, ut tunc & illud suum, sit quod extrinsecus à Deo acquirit. Serui igitur exemplo, & conserua speculum eius carni, eandem credens fructificaturam quæ sit seminata, ipsam, etsi plenior, non aliam, etsi aliter reuerentem. Accipiet enim & ipsa suggestum & ornatum, qualem illi Deus voluerit superducere secundum merita. Sine dubio ad hoc dirigit: Non omnis caro eadem caro, non ad denegandam substantiæ communionem, sed prærogatiuæ peræquationem, corpus honoris non generis in differentiam redigens. In hoc & figurata subiicit exempla animalium & elementorum. ³⁷⁵ Alia caro hominis, id est, serui Dei, qui verè homo est: alia iumentis, id est, ethnici, de quo & Propheta: ³⁷⁶ Adsimilatus est, inquit, homo irrationabilibus iumentis. Alia caro volucrum, id est, martyrum, qui ad superiora conantur: alia autem piscium, id est, ³⁷⁷ quibus aqua baptismatis sufficit. ³⁷⁸ Sic & de supercoelestibus corporibus argumenta committit. Alia solis gloria, id est, Christi: & alia lunæ, id est, Ecclesiæ: & alia stellarum, id est, seminis Abraham. Et stella enim à stella differt in gloria, corpora terrena & coelestia, Iudæus scilicet & Christianus. Ceterum si non figuratè, satis vanè mulorum & miluorum carnes, & corpora coelestium luminum opposuit humanis, non pertinentia ad conditionis comparisonem, sicut nec ad resurrectionis consecutionem. Postremo cum per hæc differentiam gloriæ, non substantiæ conclusisset: Sic, inquit, & resurrectio mortuorum. Quomodo? non de alio aliquo, sed de sola gloria differens. Rursus enim resurrectionem ad eandem substantiam reuocans, & ad granum denuò spectans: ³⁷⁹ Seminatur, inquit, in corruptela, resurgit in incorruptela: seminatur in dedecoratione, resurgit in gloria: seminatur in infirmitate, resurgit in virtute: Seminatur corpus animale, resurgit spiritale. Certè non aliud resurgit, quam quod seminatur: nec aliud seminatur, quam quod dissoluitur humi: nec aliud dissoluitur humi, quam caro; hanc enim sententia Dei elisit: Terra es, & in terram ibis, quia & de terra erat sumpta. Hinc & Apostolus concepit seminari eam dicere quum redhibetur in terram, quia & seminibus sequestratorium terra est, illic deponendis, & inde repetendis. Ideoque & reassignat imprimens, ³⁸⁰ sic enim scriptum est: ne aliud existimes esse seminari, quam in terram ibis, ex qua es sumptus, sic ne alterius quam carnis, sic enim scripium est. ³⁸¹ Sed corpus animale animam quidam argumentantur, ut illum à carne auocent recidiuatum. Porro quum constet, fixumque sit illud resurrectorum corpus quod fuerit seminatum, ad ipsius rei exhibitionem prouocabuntur. Aut ostendat animam seminatam post mortem, id est, mortuam: id est, humi elisam, disiectam, dissolutam, quod in illam à Deo decretum

A decretum non est, proponant corruptelam eius, & dedecorationem, infirmitatem, ut ipsius sit etiam exurgere in incorruptelam, & in gloriam, & in virtutem. ³⁸² Sed enim in Lazaro præcipuo resurrectionis exemplo caro iacuit in infirmitate, caro penè computruit in dedecorationem, caro interim putruit in corruptionem, & tamen Lazarus caro resurrexit, cum anima quidem, sed incorrupta, quam nemo vinculis lineis strinxerat, nemo in sepulcro collocarat, nemo iā foetere senserat, nemo quatuor viderat seminatum. Totum habitum, totum exitum Lazari, omnium quoque caro hodie experitur, anima verò nullius. In qua ergo stylus Apostoli comparat, de qua eum loqui constat, ea erit & corpus animale quum seminatur, & spiritale quum suscitatur. Nam ut ita intellegat manum adhuc potrigit, æquè de eiusdem scripturæ auctoritate ³⁸³ factum retexens primum hominem Adam in animam viuam. Si Adam homo primus, caro autem homo ante animam, sine dubio caro erit facta in animam viam. Porro in animam quum esset corpus, utique animale corpus est facta. Quid tam appellari velint, quam quod per animam facta est, quam quod ante animam non fuit, quam quod post animam non erit, nisi quum resurgit? Recepta enim anima rursus animale corpus efficitur, ut fiat spiritale. Non enim resurgit, nisi quod fuit. Ita vnde carni competit corpus animale dici, inde animæ nullo modo competit. Caro enim ante corpus, quam animale corpus. Animata enim, postea, facta est corpus animale. ³⁸⁴ Anima verò etsi corpus, tamen quia ipsa est corpus, non animata, sed animans potius, animale corpus non potest dici, nec fieri quod facit. Alij enim accidens facit illud animale: non accidens autem alijs, quomodo se faciet animale? sicut ergo antè animale corpus caro recipiens animam, ita & postea spiritale induens spiritum. Hunc ordinem Apostolus disponens, in Adam quoque & in Christo eum meritò distinguit, ut in capitibus distinctionis ipsius. Et quum Christum nouissimum Adam appellat, hinc eum recognosce ad carnis non ad animæ resurrectionem, omnibus doctrinæ viribus operatum. Si enim & primus homo Adam caro, non anima, quidni quæ in animam facta est, & nouissimus Adam Christus ideò Adam, quia homo: ideò homo, quia caro, non quia anima, atque ita subiungit: ³⁸⁵ Non primum quod spiritale, sed quod animale, postea quod spiritale, secundum vtrumque Adam. Ecquid tibi videtur corpus animale & corpus spiritale in eadem carne distinguere, cuius distinctionem in vtroque Adam, id est in vtroque homine præstruxit? Vtraque enim substantia pariant inter se Christus & Adam, scilicet & carne & anima, sed carnis nomine homo vterque sunt. Prior enim caro homo. Ex illa & ordinem admittere potuerunt, ut alter primus, alter nouissimus homo, id est, Adam, deputarentur. Ceterum diuersa in ordinem disponi non possunt, de substantia duntaxat. de loco enim aut tempore, aut conditione forsitan possint. Hic autem de substantia carnis, primus & nouissimus dicti sunt, sicut & rursus primus homo de terra, & secundus de cælo. Quia etsi de cælo secundum spiritum, sed homo secundum carnem. Itaque cum carni conueniat ordo in vtroque Adam, non animæ, ut primus homo Adam in animam viuam, nouissimus in spiritum viuificantem distincti sint, æquè distinctio eorum carni distinctionem præiudicauit, ut de carne sit dictum, non in primum quod spiritale, sed quod animale, postea quod spiritale: atque ita eadem sit & suprâ intelligenda, & quæ seminetur corpus animale, & quæ resurgat corpus spiritale, quia non primum quod spiritale, sed quod animale, quia primus Adam in animam, nouissimus Adam in spiritum. Totum de homine, totum de carne, quando de homine. Quid ergo dicemus? nonne & nunc habet caro spiritum ex fide? ut querendum sit, quomodo corpus animale dicatur seminari. Planè accepit & hic spiritum caro, sed arrabonem, animæ autem non arrabonem, sed plenitudinem. Itaque etiam propterea maioris substantiæ nomine animale corpus nuncupata est, in qua seminatur, futura proinde per plenitudinem spiritus insuper spiritale, in qua resuscitatur. Quid mirum si magis inde vocitata est, vnde conferta est, quam vnde respersa? [³⁸⁶ Ita de vocabulorum occasionibus plurimum quæstiones subornantur, sicut & de verborum communionibus. Nam quia & illud apud Apostolum positum est, uti deuoretur mortale à vita, caro scilicet, deuorationem quoque ad perditionem scilicet carnis arripiunt, quasi non bilem & dolorem dicamur deuorare, id est, abscondere, ac tegere, & intra nosmetipsos continere. Denique quum & illud scriptum sit: Oportet mortale hoc induere immortalitatem, ostenditur quomodo mortale deuoretur à vita, dum indutum immortalitate absconditur, & tegitur, & intus continetur, nondum absumitur & amittitur. Ergo & mors, inquis, salua erit, quum fuerit deuorata. Ideò discerne pro sensibus communionem verborum, & integrè intelliges. Aliud enim mors, & aliud mortale. Aliter itaque deuorabitur mors, & aliter mortale. Mors non capit immortalitatem, mortale autem capit. Denique & scriptum est, quod necesse sit mortale hoc induere immortalitatem. Quomodo ergo capit? dum deuoratur à vita, quomodo deuoratur à vita? dum recipitur, & redigitur, & includitur in ipsam. Ceterum mors meritò in interitum deuoratur, quia & ipsa in hoc deuorat. ³⁸⁷ Deuorauit, inquit, mors inualescens, & ideò deuorata est in contentionem. Vbi est mors aculeus tuus? vbi est mors contentio tua? Proinde & vita, mortis scilicet æmula, per contentionem deuorabit in salutem, quod per contentionem deuorauerat mors in interitum. [³⁸⁸ Quanquam igitur resurrectionem carnem probantes, hoc ipso non aliam resurrectionem probemus, quam de qua agitur, tamen singulæ quæstiones, & causæ earum, proprios quoque flagitant congressus, licet aliunde iam cæsæ. Interpretabimur itaque plenius &

*ibidem.**Exod. 4.**Exod. 34.**2. Cor. 3.**Act. 9. et 7.**Matth. 17.**Marc. 9.**Luc. 8.**4. Reg. 2.**Philip. 3.**1. Reg. 10.**2. Cor. 11.**C. LVI.**1. Cor. 15.**Psal. 95.**Gal. 6.**C. LVII.**1. Cor. 15.*

vim & rationem demutationis, quæ fermè subministrat alterius carnis resurrectionis præsumptionem, quasi demutari desinere sic in totum, & de pristino perire. Discernenda est autem demutatio ab omni argumento perditionis. Aliud enim demutatio, aliud perditio. Porro non aliud, si ita demutabitur, caro, ut pereat. Peribit autem demutata, si non ipsa permanserit in demutatione, quæ exhibita fuerit in resurrectione. Quemadmodum enim perit, si non resurgit, ita etsi resurgit quidem, verum in demutationem subducitur, æquè perit. Æquè enim non erit, ac si non resurrexerit. Et quàm ineptum, si in hoc resurgit, ut non sit, quæ potuit non resurrexisse, nec esse, quia non esse iam coeperat. Non miscebuntur omninò diuersa, mutatio atque perditio, operibus utique diuersa. Perdit hæc, illa mutat. Quomodo ergo quod perditum est, mutatum non est, ita quod mutatum est, perditum non est. Perisse enim est in totum non esse quod fuerit: mutatum esse, aliter esse est. Porro dum aliter est, id ipsum potest esse: habet enim esse quod non perit. Mutationem enim passum est, non perditionem. Atque adeò potest & demutari quid, & ipsum esse nihilominus, ut & totus homo in hoc æuo substantia quidem ipse sit, multifariam tamen demutetur, & habitu, & ipsa corpulentia, & valetudine, & conditione, & dignitate, & ætate, studio, negotio, artificio, facultatibus, sedibus, legibus, moribus, nec quicquam tamen amittat hominis, nec ita aliud efficiatur ut cesset idem esse: immo nec aliud efficiatur, sed aliud. Hanc formam demutationis diuina etiam documenta testantur. Mutatur Moyse manus, & quidem, ad instar emortuæ, exanguis, & albida, frigida, sed & recepto calore, & refuso colore eadem caro & sanguis est. ³⁸⁹ Mutatur postea & facies eiusdem, in contemplabili claritate. Sed Moses erat proinde qui non videbatur. ³⁹⁰ Sic & Stephanus angelicum iam fastigium induerat, sed non alia genua in lapidatione succiderant. ³⁹¹ Dominus quoque in secessu montis etiam vestimenta luce mutauerat, sed lineamenta Petro agnoscibilia seruauerat. Vbi etiam Moses & Helias, alter in imagine carnis nondum receptæ, alter in veritate nondum desunctæ, eandem tamen habitudinem corporis, etiam in gloria perseverare docuerunt. De quo exemplo instructus & Paulus: Qui transfigurabit, inquit, corpus humilitatis nostræ conformo fieri corpori claritatis suæ. Quod si & transfigurationem & conuersionem ³⁹² in transitum substantiæ cuiusque defendis, ergo & Saül in alium virum conuersus, de corpore suo excessit, & ipse Satanas quum in angelum lucis transfiguratur, qualitatem suam amittit, non opinor. Ita & in resurrectionis euentum mutari, conuerti, reformari licebit cum salute substantiæ. [³⁹³ Etenim quàm absurdum, quàm verò & iniquum, vtrumque autem quàm Deo indignum, aliam substantiam operari, aliam mercede dispungi, ut hæc quidem caro per martyria lanietur, alia verò coronetur: item econtrariò hæc quidem caro in spurcitijs volutetur, alia verò damnetur. Nonne præstat omnem semel fidem à spe resurrectionis abducere, quàm de grauitate atque iustitia Dei ludere? ³⁹⁴ Marcionem pro Valentino resuscitari? quando neque mentem, neque memoriam, neque conscientiam hominis hodierni credibile sit aboleri, per indumentum illud mutatorium immortalitatis & incorruptelæ, vacaturo scilicet emolumento & fructu resurrectionis, & statu diuini utrobique iudicii. Si non meminerim me esse qui merui, quomodo gloriam Deo dicam? quomodo canam illi nouum canticum, nesciens me esse qui gratiam Deo debeam? Cur autem solius carnis demutatio excipitur, non & animæ simul quæ in omnibus præfuit carni? quale est, ut eadem anima quæ in hac carne totum vitæ ordinem decurrit, quæ in hac carne Deum didicit, & Christum induit, & spem salutis seminauit, in alia nescio qua metat fructum? ³⁹⁵ Næ illa gratiosissima caro, cui gratis vita constabit. Quod si non & anima mutabitur, iam nec animæ resurrectio est, nec ipsa enim resurrexisse creditur, si non alia resurrexerit. [³⁹⁶ Hinc iam illa vulgaris incredulitatis argutia est: si, inquit, ipsa eademque substantia reuocatur cum sua forma, linea, qualitate, ergo & cum insignibus suis reliquis. Itaque & cæci & claudi, & paralytici, & ut quis insignis excesserit, ita & reuertetur. Quid nunc? etsi ita dedignaris tantam gratiam qualiscunque à Deo consequi. Non enim & nunc animæ solius admittens salutem, dimidiatis hominibus eandem adscribis? Quid est credere resurrectionem, nisi integram credere? Si enim caro de dissolutione reparabitur, multò magis de vexatione reuocabitur. Minoribus maiora præscribunt. Cuiuscunque membri detruncatio, vel obtusio, nonne mors membri est? si vniuersalis mors resurrectione rescinditur, quid ³⁹⁷ portionalis? Si demutamur in gloriam, quanto magis in incolumitatem? Vitiatio corporum accidens res est, integritas propria est. In hac nascimur, etiam si in vtero vitiemur, iam hominis est passio. Prius est genus quàm causus. Quomodo vita confertur à Deo, ita & refertur. Quales eam accipimus, tales & recipimus. Naturæ, non iniuriæ reddimur: ³⁹⁸ quod nascimur, non quod lædimur reuiuiscimus. Si non integros Deus suscitatur, non suscitatur mortuos. Quis enim mortuus integer, etsi integer moritur? Quis incolumis, qui exanimis? quod corpus inlæsum, quum interemptum, quum frigidum, quum expallidum, quum edurum, quum cadauer? quando magis homo debilis, nisi quum totus? quando magis paralyticus, nisi quum immobilis? ita nihil aliud est mortuum resuscitari, quàm integrum fieri, ne ex ea parte mortuus adhuc sit, ex qua non resurrexerit. Idoneus Deus reficere quod fecit. Hanc suam & potestatem & liberalitatem satis iam in Christo spondit, immo & ostendit, non tantum resuscitatore carnis, verum etiam redintegratore. Atque adeò & Apostolus: Et mortui, inquit, resurgent

A gent incorrupti. Quomodo nisi integri qui retrò corrupti, tam vitio valetudinis, quàm & senio sepulturæ. Nam & suprà vtrunque proponens, oportere & corruptium istud induere incorruptelam, & mortale istud immortalitatem, non iteravit sententiam, sed differentiam demandavit. Im-
 mortalitatem enim ad rescissionem mortis, incorruptelam ad oblitterationem corruptelæ diuidendo, alteram ad resurrectionem, alteram ad redintegrationem temperavit. Puto autem & Thessalonicensibus omnis substantiæ integritatem repromisit. Itaque nec in posterum timebuntur corporum labe. Nihil poterit amittere integritas, vel conseruata, vel restituta, ex quo illi etiam si quid amiserat, redditur. Præscribens enim adhuc easdem passiones obituram carnem, si eadem resurrectione dicatur, naturam aduersus Dominum suum temerè defendis, legem aduersus gratiam impiè asseris, quasi Domino Deo non liceat & mutare naturam, & sine lege seruire. Quomodo ergo legimus, ¹⁹⁹ Quæ impossibilia apud homines, possibilia apud Deum sunt? ⁴⁰⁰ & : Stulta mundi elegit Deus, vt sapientiam mundi confundat? Oro te, si famulum tuum libertate mutaueris, quia eadem caro atque anima permanebunt, quæ flagellis & compedibus & stigmatibus obnoxia retrò fuerant, idcirco illas eadem pati oportebit? non opinor. ⁴⁰¹ Atquin & vestis albæ nitore, & aurei anuli honore, & patroni nomine, ac tribu mensaque honoratur. Permite hanc & Deo potestatem per vim demutationis illius conditionem non naturam reformandi, dum & passiones auferuntur, & munitiones conseruntur. Ita manebit quidem caro etiam post resurrectionem, eatenus passibilis quæ ipsa, quæ eadem; eadem tamen impassibilis, quæ in hoc ipsum manumissa à Domino, ne vltra pati possit. [⁴⁰² Iocunditas, inquit Esaias, æterna super caput eorum. Nihil æternū nisi post resurrectionem. Aufugit, inquit, dolor & mœror, & gemitus ab illis. Proinde & Ioanni angelus: ⁴⁰³ Et delebit Deus omnem lacrymam ab oculis eorum. Vtique ex iisdem oculis qui retrò fleuerant, quique adhuc flere potuissent, si non omnem lacrymæ imbrem indulgentia diuina siccaret. Et rursus : Deus enim delebit omnem lacrymam ab oculis eorum. & mors hætenus igitur, & corruptela hætenus; proinde per incorruptelam fugata, quemadmodum mors per immortalitatem. Si dolor, & mœror, & gemitus, ipsaque mors ex læsuris & animæ & carnis obueniunt, quomodo auferentur, nisi cessauerint causæ, scilicet læsuræ carnis atque animæ? vbi casus aduersi apud Deum? aut vbi incursus infesti apud Christum? vbi dæmonici impetus apud Spiritum sanctum, iam & ipso diabolo cum angelis suis ignibus merso? ⁴⁰⁴ Vbi necessitas, aut quod dicitur fortuna, vel fatum? quæ resuscitatis plaga post veniam? quæ reconciliatis ira post gratiam? quæ infirmitas post virtutem? quæ imbecillitas post salutem? ⁴⁰⁵ Quod vestimenta & calceamenta filiorum Israël quadraginta illis annis indetrata: & inobsoleta manserunt: quod & in ipsis corporibus vnguium & capillorum facilia crementa habilitatis & dignitatis iustitia defixit, ne etiam enormitas corruptelæ deputaretur: quod Babylonij ignes triū fratrum, nec tiaras, ⁴⁰⁶ nec Sarabaras, quam Iudæis alienas læserunt: quod Ionas deuoratus à belua maris, in cuius aluo naufragia digerebantur, triduo post incolumis expuitur: quod hodie ⁴⁰⁷ Enoch & Helias, nondum resurrectione dispuncti, quia nec morte functi, quæ tamen de orbe translati, & hoc ipso iam æternitatis candidati, ab omni vitio, & ab omni damno, & ab omni iniuria, & contumelia impunitatem carnis ediscunt, cuius fidei testimonium signant, nisi quæ credi oportet, hæc futuræ integritatis esse documenta? ⁴⁰⁸ Figuræ enim nostræ fuerunt Apostolo auctore, quæ scripta sunt, vt & Dominum potentior credamus omni corporum lege, & carnis magis vtiq; conseruatorem, cuius etiam vestimenta, etiam calciamenta protexit. [⁴⁰⁹ Sed futurum, inquis, æuum alterius est dispositionis & æternæ, igitur huius æui substantiam non æternam diuersa possidere non posse. Planè si homo propter dispositionem futuram, & non dispositio propter hominem. Sed enim Apostolus scribens, siue mundus, siue vita, siue mors, siue futura, siue præsentia, ⁴¹⁰ omnia vestra sunt, eosdem constituit hæredes etiam futurorum. Nihil tibi largitur Esaias, dicens: Omnis caro fœnum. ⁴¹¹ & alibi: Et videbit omnis caro salutare Dei. exitus non substantias distinxit. Quis enim iudicium Dei non in sententia duplici statuit salutis & pœnæ? Omnis igitur caro fœnum, quæ igni destinatur, & omnis caro videbit salutare Dei, quæ saluti ordinatur. ⁴¹² Ego me scio neque alia carne adulteria commisisse, neque nunc alia carne ad continentiam eniti. Si quis est, bina pudenda circumferens, potest iam & demere fœnum carnis immundæ, & solam sibi reseruare, quæ visura sit Dei salutare. Sed quum idem Prophetes etiam ⁴¹³ nationes ostendat, nunc deputatas velut puluerem & saliuam, ⁴¹⁴ nunc speraturas & credituras in nomen & in brachium Domini, numquid & de nationibus fallimur? & aliæ quidem sunt credituræ, aliæ in puluerem deputatæ, ex diuersitate substantiæ? Sed & Christus intra oceanum, & de isto cœlo quod nobis incubat, ⁴¹⁵ verum lumen nationibus effulsit, ⁴¹⁶ & ipsi Valentiniani hîc errare didicerunt, nec alia erit forma nationum credentium, nisi quæ & non credentium, de carne, de anima. Sicut ergo easdem nationes non genere, sed sorte distinxit, ita & carnes quæ in ipsis nationibus vna substantia est, non materia, sed mercede disiunxit. [⁴¹⁷ Ecce autem vt adhuc controuersiam exaggeret carni maxime eidem, de officijs quoque membrorum argumentantur, aut & ipsa dicentes permanere debere in suis operibus & fructibus, vt eidem corpulentia adscripta: aut quia constet discessura esse officia membrorum, corpulentiam quoque eradant, cuius scilicet perseuerantia credenda non sit, vtiq; sine membris, quia nec mēbra credenda sint sine officijs. ⁴¹⁸ Quò enim iam, inquit, spelunca hæc oris, &

dentium statio, & gulæ lapsus, & compitum stomachi, & alui gurges, & intestinorum perplexa proce-
 ritas, quum esui & potui locus non erit? Quò huiusmodi membra admittunt, subigunt, deuoluunt, di-
 uidunt, digerunt, egerunt? quò manus ipsæ & pedes & operarij quique artus, quum victus etiam cura
 cessabit? quò renes conscij seminum, & reliqua genitalium vtriusque sexus, & conceptuum stabula, &
 vberum fontes, decessuro concubitu, & foetu, & educatu? Postremo, quò totum corpus, totum sci-
 licet vacaturum? Ad hæc ergo præstruximus non oportere committi futurorum atque præsentium dis-
 positiones, intercessura tunc demutatione: & nunc superstruimus officia ista membrorum necessita-
 tibus vitæ huius, eò vsque consistere, donec & ipsa vita transferatur à temporalitate in æternitatem,
 sicut animale corpus in spiritale, dum mortale istud induet immortalitatem, & corruptiuum istud
 incorruptelam, & ipsa autem liberata tunc vita à necessitatibus, liberabuntur & membra ab officijs, nec
 ideò non erunt necessaria. Licet enim officijs liberentur, sed iudicijs retinentur, vt quis referat per
 corpus prout gessit. Saluum enim hominem tribunal Dei exigit, saluum verò sine membris non li-
 cet esse, ex quorum non officijs, sed substantijs constat, nisi fortè, & nauem sine carina, sine prora, si-
 ne puppi, sine compaginis totius incolumitate saluam adseuerabis, & tamen nauem procella dissipa-
 tam, ⁴¹⁹ vel carie dissolutam, ⁴²⁰ redactis & recuratis omnibus membris, eandem sæpè conspexi-
 mus etiam titulo restitutionis gloriantem de Dei artificio & arbitrio & iure torquemur? Porro si di-
 ues dominus & liberalis adfectui aut gloriæ suæ præstans solam nauis restitutionem, hætenus eam
 voluerit operari, idcirco tu negabis necessariam illi compaginem pristinam, vt exinde iam vacaturam,
 cum soli saluti nauis sine operatione conueniat? Igitur hoc tantummodò discere sufficit, an Dominus
 hominem saluti destinando, carnem destinari, an eandem velit denuò esse, quam non debebis ex fu-
 tura membrorum vacatione præscribere denuò esse non posse? Licet enim esse quid denuò, & nihilo-
 minus vacare, nec potest autem dici vacare, si non sit. At enim si sit, poterit & non vacare, nihil enim
 apud Deum vacabit. [⁴²¹ Sed accepisti homo os ad vorandum atque potandum. cur non potius ad
 eloquendum, vt à ceteris animalibus distes? cur non potius ad prædicandum Deum? vt etiam ho-
 minibus antistes. Denique Adam antè nomina animalibus enuntiauit, quàm de arbore decerpit;
 antè etiam prophetauit, quàm vorauit. Sed accepisti dentes ⁴²² ad macellum coornandum. cur non
 potius ad omnem hiarum & rictum tuum coronandum? cur non potius ad pulsus linguæ temporan-
 dos, ad vocis articulos offensione signandos? denique & edentulos audi & vide, vt honori oris & or-
 ganum dentium quæras. Forata sunt inferna in viro & in foemina, nimirum quâ libidines fluitent.
 cur non magis quàm potuum defruta colentur? Est adhuc in foeminis intus, quò semina congerantur? an
 quò sanguinis onera secedant, quem pigrior sexus discutere non sufficit? Dicenda enim & hæc, quate-
 nus quæ volunt, & qualiter volunt, & quorum volunt officia membrorum ludibriosè de industria suf-
 fundendæ resurrectionis oblatrant, non recogitantes ipsas prius causas necessitatis tunc vacaturas, cibi
 famem, & potus sitim, & concubitus genituram, & operationis victum. Sublata enim morte, ne-
 que victus fulcimenta ad præsidia vitæ, neque generis supparatura grauis erit membris. Ceterum &
 hodie vacare intestinis & pudendis licebit. Quadraginta diebus Moses & Helias ieiunio functi, solo
 Deo alebantur. Iam tunc enim dedicabatur: ⁴²³ Non in pane viuet homo, sed in Dei verbo. Ecce vir-
 tutis futuræ lineamenta. Nos quoque vt possumus à cibo excusamus, etiam sexum à congressione sub-
 ducimus. ⁴²⁴ Quot spadones voluntarij? ⁴²⁵ quot virgines Christo maritata? quot steriles vtriusque
 naturæ infructuosis genitalibus structi? Si & hic iam vacare est & officia & emolumenta membro-
 rum temporali vacatione vt in temporali dispositione, nec homo tamen minus saluus est: proinde ho-
 mine saluo, & quidem magis tunc vt in æterna dispositione, magis non desiderabimus quæ iam hic
 non desiderare consueuimus. [⁴²⁶ Sed huic disceptationi finem Dominica pronuntiatio imponit:
 Erunt, inquit, tanquam angeli. Si non nubendo, quia nec moriendo, vtique nec vlli simili necessi-
 tati succidendo corporalis conditionis. ⁴²⁸ Quia & angeli aliquando tanquam homines fuerunt, edē-
 do & bibendo, & pedes lauacro porrigendo. Humanam enim induerant superficiem, salua intus sub-
 stantia propria. Igitur si angeli facti tanquam homines in eadem substantia spiritus carnalem tracta-
 tionem susceperunt, cur non & homines facti tanquam angeli in eadem substantia carnis spiritalem su-
 beant dispositionem, non magis solennibus carnis obnoxij sub angelico indumento, quàm angeli tunc
 solennibus spiritibus sub humano? Nec ideò non permansuri in carne, quia non & in solennibus carnis,
 quum nec angeli ideò non & in spiritu permanserint, quia non & in solennibus spiritus. Denique non
 dixit, erunt angeli, ne homines negaret: sed, tanquam angeli, vt homines conseruaret. Non abstulit sub-
 stantiam, cui similitudinem attribuit. [⁴²⁹ Resurget igitur caro, & quidem omnis, & quidem ip-
 sa, & quidem integra. In deposito est ubicumque apud Deum, per fidelissimum sequestrem Dei
 & hominum Iesum Christum, qui & homini Deum, & hominem Deo reddet, carni spiritum, &
 spiritui carnem. Vtrumque iam in semetipso fœderauit, sponsam sponso, & sponsum sponsæ compa-
 rauit. Nam etsi animam quis contenderit sponam, vel dotis nomine sequetur animam caro. Non
 erit anima prostituta, vt nuda suscipiatur à sponso. Habet instrumentum, habet cultum, habet man-
 cipium suum carnem, vt collectaneam comitabitur. Sed caro est sponsa, quæ in Christo Iesu sponsum
 per sanguinē pacta est. Huius interitū quæ putas, secessum scias esse. Non sola anima seponitur, habet &
 caro

caro suos sinus interim, in aquis, in ignibus, in alitibus, in bestiis, quum in hæc dissolui videtur, velut in vasa transfunditur. Si etiam ipsa vasa defecerint, quum de illis quoque effluerit, in suam matricem terram quasi per ambages resorbetur, ⁴³⁰ vt rursus ex illa representetur Adam auditurus à Domino: ⁴³¹ Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, verè tunc compos mali quod euasit, & boni quod inuasit. ^{Gen. 3.} Quid anima inuides carni? nemo tam proximus tibi quem post Dominum diligas, nemo magis frater tuus, ⁴³² quàm quæ tecum etiam in Deo nascitur. Tu potius illi exorare debueras resurrectionem, per te si fortè deliquit. ⁴³³ Sed nihil mirum si odisti, cuius auctorem quoque respuisti, quàm & in Christo aut negareat mutare consuesti, proinde & ipsum sermonem Dei, qui caro factus est, vel stylo vel interpretatione corrumpens, arcana etiam apocryphorum superducens, blasphemiarum fabulas. At enim ^{Ioel. 2.} Deus omnipotens aduersus hæc incredulitatis & puerilitatis ingenia, prouidentissima gratia sua ^{Act. 2.} effundens in nouissimis diebus de suo spiritu in omnem carnem, in seruos suos & ancillas, & fidem laborantem resurrectionis carnalis animauit, & ⁴³⁴ pristina instrumenta manifestis verborum & sensuum luminibus ab omni ambiguitatis obscuritate purgauit. Nam quia hæreses esse oportuerat, vt probabiles quinque manifestarentur, ⁴³⁵ hæc autem sine aliquibus occasionibus scripturarum audere non poterant, idcirco pristina instrumenta quasdam materias illis videntur subministrasse, & ipsas quidem ⁴³⁶ idem litteris reuincibiles. Sed quoniam necdum dissimulare spiritum sanctum oportebat, quominus & eiusmodi eloquijs superinundaret, quæ nullis hæreticorum versutijs semina subspergerent, immò & veteres eorum cespites vellerent; idcirco iam omnes retrò ambiguitates, & quas volunt parabolas, aperta atque perspicua totius sacramenti prædicatione discussit, per nouam Prophetiam de Paracleto inundantem, cuius si hauseris fontes, nullam poteris sitire doctrinam, nullus te ardor exuret quæstionum, resurrectionem quoque carnis vsquequaque potando, refrigerabis.

ADNOTATIONES IACOBI PAMELII IN LIBRVM DE RESVRRECTIONE CARNIS.

CAP. I.

1. Fiducia Christianorum, resurrectio mortuorum.] *Caput hoc primum inscriptum: Quod resurrectionem carnis seculum non ignorat.*

2. & tamen defunctis parentant.] *In eandem penè sententiam Epiph. in Ancoratu. Græci, inquit, rursus redarguntur, Resurrectionem in totum negantes, deferentes in monumenta cibos, & potus. In Pandemio, hoc est, popularibus diebus, edulia quidem in totum exurunt, vna verò libant: nihil commodi mortuis ex hoc affrentes, immò potius seipsos ledentes. Veruntamen coguntur à consuetudine confiteri mortuorum resurrectionem. Nam ubi posita sunt corpora defunctorum, accedunt & inelamant, nomina profrentes mortuorum, dicentes: Resurge tu, comede, bibe, & latere. De hoc præterea vide supra Adnot. nostras Tom. I. lib. de Testim. Anima, cap. 4. num. 20. Legimus autem iterum cum 1. adit. & Vatic. 3. MS. cod. pro temporibus esculentorum, ac si dicat, talibus esculentis qualia tempus anni quodque adfert. Substitutum erat: sepulcorum; sed non placet, eo quod infra cap. 4. legatur: & ipsorum temporum propria gula. Siue autem legas cum alijs: At ego magis ridebo, siue: rideo cum Vatic. 1. MS. cod. perinde est, quamquam interim magis sit frequens. Rideo (inquit lib. 3. adu. Marc.) si quem ad bellum ense cingebat. Est eadem ratio lectionis vulgata: sacrificat an insultat, ac Vatic. 3. sacrificat cui insultat.*

3. quum crematis cremat.] *Subauditur aliquid (inquit Rhen.) Sensus est: sacrificat ne, an insultat potius, quum crematis hominum corporibus, superiniecctos etiam cibos cremat.*

4. Nihil esse post mortem, Epicuri schola est, &c.] *De hoc vide supradict. Apolog. c. 48. nu. 610. ac l. de Testim. Anima, c. 4. nu. 17. denique etiam l. de Anima, c. 42. nu. 464. sicut etiam ibidem nu. 465. de loco Senecæ hic citato.*

5. si non minor Philosophia Pythagoræ & Empedocli.] *De hac in hæc verba supradict. cap. de Testim. Anima Auctor: Etsi Pythagorica multo honestior, quæ in bestias reformat; de qua latius, tum paulo post, tum etiam supradict. lib. de Anima, cap. 28. 29. 30. & 31. ac de Empedoclis simili opinione, cap. 32. ac 33. Denique de Platoniorum sententia de im-*

mortalitate Animæ, plures locos lib. eiusdem.

6. etsi non in humana tantummodò, &c.] *Pythagoras (inquit Rhenanus) apud Ovidium huiusmodi metempsychosin docens, ait:*

--Et quoslibet occupat artus

Spiritus, eque feris humana in corpora transit.

7. vt Euphorbus in Pythagoram, Homerus in pauum, &c.] *Acron Grammaticus (inquit Rhenanus) exponens illud Horatii in Oda 28.*

--habentque

Tartara Panthoiden iterum orco

Demissum: --

Pythagoram, inquit, significat, qui prædicaui se apud Troiam Euphorbum Panthoi filium fuisse, qui interfectus à Menelao iterum reuixit factus Pythagoras; idque eum cognouisse agnito clypeo, quem templo Euphorbus fixerat. Hic autem, & in Homerum dicitur renatus, postea in pauonem, postremo in Ennium poetam. hæcenus ille. Proinde sic apud Ovidium 15. li. Metam. loquitur Pythagoras:

Ipse ego (nam memini) Troiani tempore belli

Panthoides Euphorbus eram; cui pectore quondam

Hæsit in aduerso grauis hasta minoris Atridæ.

Cognoui clypeum læuæ gestamina nostræ,

Nuper Abanteis templo Iunonis in Argis.

De iisdem plura vide cap. 28. num. 362. ac 365. l. de Anima, & c. 33. num. 407.

8. Certè recidiuatum, &c.] *Recidiuatum (inquit Rhen.) usurpat in quarta inflexione. Sic infra c. 18. Quæ carnis recidiuatum pollicentur. Similiter etiam cap. 30. recidiuatus, inquit, Iudaici status; & rursus c. 53. vt illum à carne auocent recidiuatum. Siue autem legas: mutata cum exc. siue immutata cum Vatic. 2. cod. MS. perinde est.*

9. licet non adita veritate.] *Scriptum (inquit idem Rhen.) adita veritate, ab exemplaribus scriptis dissentiens; vt sit ab adeudo. Metaphora est pulsantis ostiis, quæ tamen nolit, aut nō possit ingredi. Sic infra: Qua quis adita veritate redanimatus & reuiuificatus Deo. Locus citatus à Rhenano reperitur infra cap. 19.*

Ddd iij